

Demokratian kuilujen ja kuplien jälkeen

Neljä skenaarioita Suomesta 2040

Anna Björk, Aleksi Neuvonen ja Nour Attalla

DEMOS HELSINKI

BIBU

Demokratian kuilujen ja kuplien jälkeen

Neljä skenaarioita Suomesta 2040

Anna Björk, Aleksi Neuvonen ja Nour Attalla

DEMOS HELSINKI

Esipuhe	6
1 Johdanto	7
1.2. BIBU - Kansalaisuuden kuilut ja kuplat -hanke skenaarioiden lähtökohtana	13
1.3. Miksi skenaariot?	15
1.4. Tulevaisuustaulukko	16
2 Suomalaisen demokratian ja hyvinvointimallin perusura	21
BIBU 2040 -skenaario	22
3 Vaihtoehtoiset tulevaisuuskuvat	29
Murentuvan kansallisvaltion Suomi -skenaario	30
Onnistuneen rakennemuutoksen kausi -skenaario	33
Edelleen näennäisen yhtenäinen Suomi -skenaario	37
Lopuksi	40
Kirjallisuus	41

Esipuhe

Kansalaisuuden kuulut ja kuplat (BIBU) -hanke on tuottanut laajasti tutkittua tietoa siitä, mitä suomalaiselle demokratialle ja hyvinvointimallille kuuluu globaalien murrostrendien keskellä. Käsillä olevien skenaarioiden tavoitteena on koota tätä tutkimusta yhteen laajalle yleisölle sekä viedä keskustelua demokratian tulevaisuudesta uusiin suuntiin.

Demokratia ja osallistuminen ovat monimuotoisia ilmiöitä. BIBU-hankkeessa tutkitut murrokset sekä niiden poliittiset seuraukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen. Skenaariot auttavat rakentamaan systeemisiä, ajallisia ja tarinallisia näkökulmia näihin aiheisiin sekä antavat eväitä myös päätöksentekoon ja tulevaan tutkimukseen. Julkaisun juuret ovat siis vankasti BIBUn tuloksena kertyneessä tutkimustiedossa. Samaan aikaan julkaisu ja sen skenaariot kurottavat ajallisessa mielessä reippaasti tulevien vuosikymmenten todellisuuteen ja lisäävät kerroksen poliittista mielikuvitusta BIBUn kertomaan tarinaan demokratiasta ja hyvinvointimallista.

Skenaariot ovatkin hyödyllisiä silloin, kun tavoitteena on samanaikaisesti syntetisoida tietoa ja nostaa esiin muutoksen tärkeimpiä tekijöitä. Skenaariot ovat systemaattisesti muodostettuja kokonaisuuksia, ne etenevät loogisina, kausaalisina tapahtumaketjuina ja nojaavat nykyisiin tosiasioihin. Näin ne auttavat tunnis-

tamaan ihmisten toiminnan ja päätösten vaikutuksia tulevaisuuteen.

BIBU-skenaariot sisältävät perusradan ja kolme vaihtoehtoista skenaariota, joiden tulevaisuuskuvat painottavat eri tavoin sen mukaan, mihin suuntaan erityisesti talouden ja teknologian rakenteelliset muutokset voisivat tulevaisuudessa kehittyä. Lisäksi poliittinen osallistuminen on jokaisessa skenaariossa keskeisessä roolissa. Me skenaarioiden laatijat koemme, että osallistumisen muotojen laajentuminen mahdollistaa liberaalin edustuksellisen demokratian uudistumisen.

Kiitämme erityisesti BIBU-konsortion johtajaa, professori Anu Kantolaa, jonka tuki sekä rakentavat ja asiantuntevat lisäykset ja huomautukset ovat olleet tärkeä osa skenaarioprosessia. Lisäksi kiitämme lämpimästi BIBUn keskeisiä voimia Paula Saikkosta, Pekka Tuomista, Isak Ventoa ja Hanna Wassia, jotka projektin aikana osallistuivat haastatteluihin ja työpajaan sekä kommentoivat prosessia ja aineistoja eri vaiheissa. Ennen kaikkea kiitämme koko konsortiota vuosien tutkimustyöstä, jonka tulokset paitsi muodostavat tämän julkaisun kivijalan, myös jatkavat elämäänsä yhteiskunnallisissa ja akateemisissa keskusteluissa.

Helsingissä helmikuussa 2022

Anna Björk, Aleksi Neuvonen ja Nour Attalla

1. Johdanto: Mistä puhumme kun puhumme demokratian tulevaisuudesta?

Keskustelu demokratian tulevaisuudesta ja sen kohtaamista haasteista nousee esiin monesta suunnasta ja hyvin monenlaisten ilmiöiden yhteydessä. Tyypillisesti keskusteluissa haetaan ratkaisuja demokratian yksittäisiin haasteisiin ja kipukohtiin. Useimmiten esitetyt ratkaisut ankkuroituvat vahvasti länsimaisten valtioiden edustuksellisen demokratian ja julkishallinnon käytäntöihin. Tämä rajaa mahdollisten tulevaisuuksien kuvitteluhorisonttia ja ohjaa ajattelemaan demokratiaa omassa rajatussa tilassaan, jatkumona nykyisille demokratian käytännöille ja rakenteille. Tällöin jätämme kuvittelematta, millaisia muotoja demokratia voisi saada toisenlaisissa, merkittävästi nykyisestä poikkeavissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa.

Silti näkökulmien avartaminen voisi olla juuri nyt tarpeen. Edustuksellinen demokratia nykymuodossaan on pitkälti teollisen aikakauden ja sen yhteiskunnallis-taloudellisten rakenteiden ilmiö. Teollisen tuotannon laajentuessa työväestön poliittinen neuvotteluasema parani, ja pitkälti yhteiskuntaluokkien ympärille muodostuneet poliittiset puolueet heijastelivat vallanjakoa eri ryhmien ja niiden intressien välillä. Samalla kehittyi joukko julkisia instituutioita kuten sosiaaliturva- ja oppivelvollisuusjärjestelmät sekä kaupunkisuunnittelu, jotka mahdollistivat aiempaa nopeampaa tahtia kasvavan vaurauden ja materiaalsen hyvinvoinnin jakamisen eri ihmisryhmille. Näin ratkottiin hyvinvointiin liittyviä akuutteja ongelmia ja purettiin yhteiskunnallisia jännitteitä. Tämä vahvisti luottamusta demokratiaan, laajensi monien ihmisryhmien edellytyksiä osallistua yhteiskuntaan sekä taloudellisesti että poliittisesti ja rakensi kan-

sakunnan sisäistä solidaarisuutta ihmisryhmien välillä.

Teollisen aikakauden päättymisestä ja jälkiteollisesta yhteiskunnasta on puhuttu noin viisikymmentä vuotta, ainakin Alain Tourainen (1971)¹ ja Daniel Bellin (1973)² kirjojen ilmestymisestä saakka. Ajatus aikakausien välisestä murroksesta on helppo tulkita koskevan yksinomaan työpaikka ja -elinkeinorakenteen muutosta teollisuudesta palveluihin ja asiantuntijatöihin. Todellisuudessa kyse on monimuotoisesta yhteiskuntien instituutioiden, vallanjaon ja osallisuuden muutoksesta. Myös demokratian muuttuvaa asemaa ja siihen kohdistuvia paineita voidaan arvioida tätä taustaa vasten.

Aikakausien välinen murros tuottaa tämänpäiväiseen demokratiaan jännitteitä kahdesta suunnasta:

Puolueiden suhde kansalaisiin on rapautunut.

Näemme ja koemme parhaillaan teollisen yhteiskunnan talouden rakenteiden purkautumisen ja sen vaikutukset demokratiaan varsin selkeästi tämän päivän yhteiskunnassa. Teollisten työpaikkojen väheneminen ja työn organisoitumistapojen muutos on luonut monille ihmisryhmille epävarmuutta ja on ajanut kokonaisia seutuja loputtoman taantumisen uralle. Teollisissa yhteiskunnissa puolueet olivat kytkeytyneet varsin suoraan yhteiskuntaluokkiin ja ammatteihin sekä niiden ympärille järjestäytyneeseen harrastus- ja yhdistystoimintaan. Talouden rakenteiden muutos heikensi näitä rakenteita, ihmisten sitoutumista puolueisiin ja puolueiden suhdetta kansalaisyhteiskuntaan. Tämän seurauksena puolueista on tullut yhä enemmän järjestelmä, jotka hallinnoivat yhteisiä asioita kansalaisten puolesta (*for the people*), ei niinkään enää kansalaisten toimesta

BIBU-hanketta (2017-2022) rahoitti strategisen tutkimuksen neuvosto, joka toimii Suomen Akatemian yhteydessä.

1 Touraine, A. (1971). The post-industrial society: Tomorrow's social history: classes, conflicts and culture in the programmed society.

2 Bell, D. (1973). The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting.

(by the people) (Mair 2013).³ Ne ovat koneistoja, joiden kautta organisoidutaan vaaleihin ja rekrytoidaan ihmisiä päätöksentekijäuralle.

Päätöksenteko törmää yhä monitahoisimpiin ongelmiin. Odotukset ja toiveet demokraattista päätöksentekoa kohtaan muuttuvat, kun yhteiskuntien kohtaamat ongelmat ovat luonteeltaan yhä enemmän globaaleja, kompleksisia ja pitkiin ajallisiin kehityskaariin kytkeytyviä. Ilmastomuutos, luonnon monimuotoisuuden häviäminen, kriittisten luonnonvarojen ehtyminen,

muuttoliikkeet, internetin ja tekoölyn hyödyntämisen yhteiset pelisäännöt ja monet uusiin teknologioihin liittyvät kysymykset ovat ilmiöitä, joihin on mahdotonta vaikuttaa tehokkaasti yksinomaan kansallisella politiikalla. Nämä kysymykset liittyvät myös hyvin suoraan talouden viime vuosikymmeninä korostuneisiin ilmiöihin: kasvaviin globaaleihin tavaroiden, raaka-aineiden ja pääomien virtoihin ja räjähdysmäisen nopeasti kasvaneeseen talouden digitaaliseen, valtaviin datamassojen keräämiseen ja hallintaan perustuvaan kerrokseen. Demokratiaan ja sen vahvuuksiin luottavat ovat

ajatelleet, että avoimessa yhteiskunnassa tietoisuus uusista suurista, yhteiskunnan rakenteita muokkaavista ilmiöistä kasvaa ja leviää, jolloin myös politiikan ratkaisut suuntautuvat näihin. Näin ei kuitenkaan ole käynyt, vaan ylikansallisten, kansalliset intressit ylittävien ratkaisujen rakentaminen on ollut vaikeaa ja hidasta.

Näiden kahden suuren muutoksen vaikutukset demokratian tulevaisuudelle ovat merkittävät. Menneet murokset osoittavat, että politiikalla ja instituutioiden muutoksella teknologisesti taloudellista kehitystä on mahdollista suunnata ja näin muokata sen vaikutuksia. Tämänhetkisten ja tulevien teknologisesti taloudellisten muutosten ohjaaminen ei silti välttämättä onnistu samoilla poliittisilla ohjauksen välineillä, periaatteilla tai ideologioilla, joiden ympärille 1900-luvun demokratia ja hyvinvointimallit muodostuivat. Tarvitaan laaja-alaista holistista ja systeemistä pohdintaa tämän aikakauden ilmiöistä, konteksteista ja ihmisten tavoista kokea niitä sekä rohkeutta kuvitella tulevaisuutta näistä asetelmista käsin.

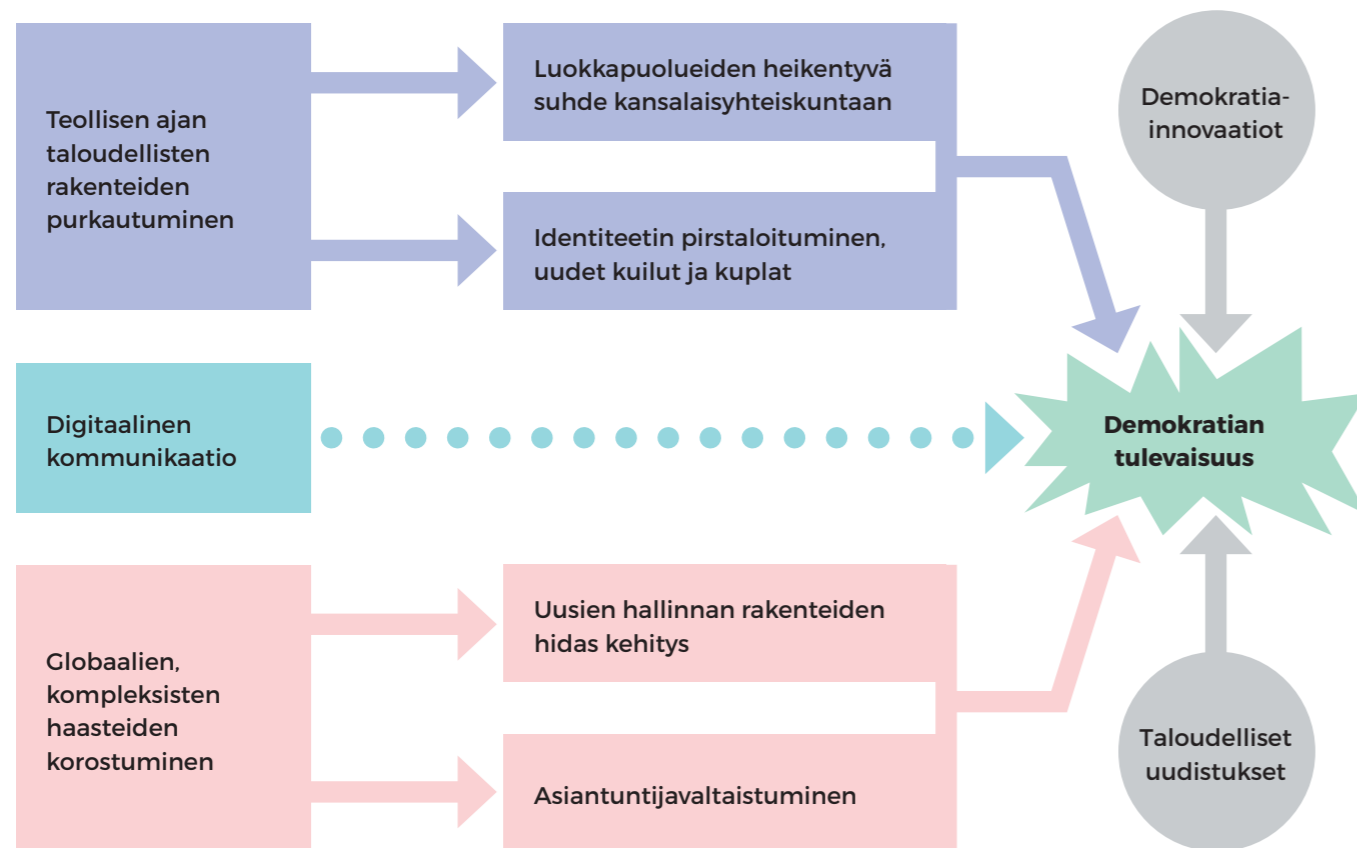

Ilmiöt ja niiden edellyttämät ratkaisut ovat kompleksisia ja niiden käsittelyyn tarvitaan monen erilaisen syvän asiantuntijaosaamisen yhdistelemistä.

Laaja, globaali ja kansallisvaltioiden rajat ylittävä skaala ei ole ainoa aikakautemme suuria haasteita luonnehtiva piirre, joka tuottaa jännitteitä demokratiaan. Ilmiöt ja niiden edellyttämät ratkaisut ovat kompleksisia ja niiden käsittelyyn tarvitaan monen erilaisen syvän asiantuntijaosaamisen yhdistelemistä. Tämän takia on alettu puhua viheliäisistä tai pirullisista ongelmista (Rittel & Webber 1973⁵; Vartiainen & Raisio 2020⁶). Avoimen, demokraattisen järjestelmän on monesti ajateltu olevan vahvoilla verrattuna valtaa keskittäviin, sitä suljettuihin järjestelmiin erityisesti, koska se on kyvykäs tarttumaan suuriin, yhteiskunnallisiin ongelmiin: demokraatiassa informaatio nousevista ongelmista pääsee esiin aikaisessa vaiheessa, poliitikot ja virkakoneisto ovat tili-velvollisia vaatimuksille puuttua ongelmiin ja politiikan ja julkisen keskustelun kautta pinnalle nousee vaihtoehtoisia ratkaisuja ja näkökulmia itse ongelmaan.

Nyt käsillä olevat suuret, vaikeita poliittisia ratkaisuja edellyttävät kysymykset vahvistavat asiantuntijuuden merkitystä päätöksenteossa. Vie aikaa, ennen kuin tieto ja ymmärrys liittyen elonkirjon häviämisen, nousevien teknologioiden hallintaan tai muihin haastaviin ilmiöihin liittyvistä asioista leviää koko väestöön. Osa teknisistä ratkaisuista avautuu vain erikoistuneille asiantuntijoille. Samalla ratkaisuista ja niiden toimivuudesta pitäisi pystyä tuottamaan relevanttia, päätöksentekijöille ja myös kansalaisille avautuvaa näyttöä, jonka perusteella olisi

3 Mair, P. (2013). Ruling the void: The hollowing of Western democracy.

Suosiiko kompleksisten ongelmien aikakausi asiantuntijavaltaa?

Monen mielestä näköpiirissä ei ole sen parempaa, demokraattista mallia globaalien haasteiden hoitamiseen kuin kansallisvaltiot ja niiden instituutiot. Muut kuin kansallisvaltioille perustuvat globaalin hallinnan järjestelmät tuntuvat kaukaisilta, ennemminkin kyse voi olla uudenlaisten valtioiden välisten koordinaation järjestelmien muodostamisesta (kts. Mulgan 2020⁴). EU:n malli on keskeinen, mutta unionilla riittää edelleen työtä identiteettinsä rakentamisessa ja kansalaisten suuntaan avautuvien vaikutuskanavien vahvistamisessa. Toisaalta legitimitietin vaalimiseen ja demokratiavajeeseen aiheuttamaan tyytymättömyyteen on nykyisen komission puolelta tarjottu ratkaisuja, kuten tutkimus-, kehitys ja innovaatorahoituksen luotaamista näiden suuntaan sekä deliberatiivisen demokratian roolin laajentaminen tulevaisuuden ratkaisujen välineenä. Näiden vaikutuksia on mahdollista arvioida vasta vuosien kuluttua, mutta katseen suuntaaminen kansalaisyhteiskuntaan on yhtä kaikki osa EU-politiikkaa 2020-luvun alkuvuosina.

4 Mulgan, G. (2020). Impossible and inevitable: the twisting road to global governance. <https://www.geoffmulgan.com/post/impossible-and-inevitable-the-twisting-road-to-global-governance>
 5 Rittel, H. W., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning.
 6 Vartiainen, P., & Raisio, H. (2020). Johtaminen kompleksisessa maailmassa - viisautta pirullisten ongelmien kohtaamiseen.

Kuva 1: Demokratian tulevaisuutta muokkaavat jännitteet

mahdollista käydä mielekästä keskustelua päätösten pohjaksi.

Oman tasonsa asiantuntijavaltaistumiseen tuovat ongelmien analysointiin ja vaikutusten ennakointiin hyödynnettävät datamassat ja tekoäly. Niiden tarjoamat edellytykset kytkeä toisiinsa erilaisia ilmiöitä ja mahdollistaa hyvin tarkkaa poliittista, taloudellista ja teknistä ohjausta globaalissa skaalassa luovat toivoa siitä, että pystymme tarvittaessa levittämään hyvinkin nopeasti uusia, tehokkaita ratkaisuja. Samalla tämä digitaalinen datavalta luo kysymyksiä siitä, miten hyvin päätöksentekijöiden pitäisi ymmärtää sitä, mihin päätökset perustuvat ja mitä niistä voi oikeastaan seurata. Demokratiassa päätöksentekijöillä on vastuu ja velvoite selittää ja perustella kansalaisille, miksi, miten ja millaiseen informaatioon perustuen tehtyihin päätöksiin on päädytty, ja asettaa ne näin avoimeksi arvioinnille ja arvostelulle. Asiantuntijavaltaisissa, laajaan data- ja tekoälypohjaiseen analyysiin nojaavassa päätöksenteossa edellytykset päätösten arvioinnille ovat vain harvoilla. Myös kysymykset oikeuksista datan saatavuuteen ja hyödyntämiseen voivat asettaa rajoituksia.

James Bridle (2018)⁷ on esittänyt, että dataan ja tekoälyyn perustuva, 2000-luvulla alkanut aika on uudenlaisen hämärän aikakausi (*New dark age*): Tekoäly ja koneoppimiseen perustuvat algoritmit tuottavat ennusteita ja toimenpidesuosituksia tavalla, joita kukaan ei pysty etukäteen selittämään tai joiden perusteita kukaan ei pysty päättelemään. Emme myöskään voi välttämättä muodostaa niistä yleisiä periaatteita tai pysyviä politiikkoja. Joissain tilanteissa tekoälyn suosittamat ratkaisut osoittautuvat huonoksi datan tai ihmisen asettamien parametrien puutteellisuuden takia. Nämä ongelmat saattavat avautua vasta viiveellä, erilaisten järjestelmien tuottamien ratkaisujen kasautuessa. Tuloksena on tilanne, jossa meidän onkin entistä vaikeampi ennakoita ja suunnitella tulevaisuutta ihmisille mielekkäiden (tarinallisten) jatkumoiden kautta. Sen sijaan päädyimme etenemään ikään kuin hämärässä haparoiden.

Viime vuosina on esitetty näkemyksiä, joiden mukaan autoritääriset mutta vahvasti asiantuntijavetoiselle meritokratialle perustuvat yhteiskunnat ja hallintojärjestelmät saattavat lopulta olla kykenevämpiä hyödyntämään dataa ja tekoälyä päätöksenteossa kuin liberaalit demokraatit. Ne voivat vapaammin kerätä dataa kansa-

laisten toiminnasta, hankkia pääsyn eri toimijoiden kokoamiin datavarastoihin, kokeilla ja toimeenpanna suoraviivaisemmin erilaisia ratkaisuja ja jopa kyetä tuottamaan datan avulla kansalaisia (ainakin pintapuolisesti) enemmän miellyttäviä ratkaisuja kuin edustuksellisten järjestelmien ohjauksessa olevat yhteiskunnat. On käynnistynyt uusi järjestelmäkilpailu, jossa Kiina, Venäjä ja Lähi-idän rikkaat öljyvaltiot haastavat läntisten demokratioiden valtiomallin ja levittävät omia arvojaan, periaatteitaan ja ratkaisujaan köyhimpiin maihin, joita ne pyrkivät sitouttamaan liittolaisikseen. Samalla yhä useampi ihminen on alkanut pohtia, onko moniarvoinen ja avoimuuteen perustuva demokraattinen järjestelmä sittenkään väistämättä, ilman selkeitä reformeja, vahvin päätöksentekojärjestelmä digitaalisessa ajassa. Olemmeko todistamassa uudenlaisen, teknologian mahdollisuuksia ketterästi hyödyntävän keskusjohtoisen asiantuntijavallan nopeaa nousua?

Miten poliittinen osallistuminen toimii pirstaleisten identiteettien ajassa?

Digitaalinen kommunikaatio, internet ja sosiaalinen media ovat aiheuttaneet merkittäviä kulttuurisia muutoksia, jotka eivät vielä ole tulleet tiensä päähän. Kuohunta ja muutokset läntisissä demokratioissa ja tavoissamme ajatella demokratiaa eivät palaudu silti pelkästään tähän teknologian kulttuuriseen muutokseen. Tästä antavat viitteitä monet BIBU-hankkeen osatutkimukset. Käynnissä on ollut usean vuosikymmenen aikana purkautuva talouden rakennemuutos, joka on osa siirtymää teollisesta ajasta kohti digitaalista informaatioaikaa.

Vielä reilu vuosikymmen sitten internetin ja digitaalisen todellisuuden laajenemisen ajateltiin olevan nimenomaisesti osa demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa vahvistavaa kehityskulkua: ne synnyttäisivät uusia foorumeita avoimelle yhteiskunnalliselle keskustelulle; uudet aloitteet ja näkökulmat pääsisivät aiemmin nopeammin esiin ja päätöksenteon keskiöön; informaation avoimuus ja rajattomuus ohjaisi päätöksentekoa yhä tieto- ja näyttöpohjaisempaan suuntaan; tila salailulle, korruptiolle ja suljettujen ovien takana tapahtuvalle lobbaukselle kävisi yhä ahtaammaksi; kehittyisi rajat ylittäviä kansanliikkeitä ratkaisemaan globaaleja haasteita; ja puo-

luekentän uudistuminen nopeutuisi, kun kansalaiset päätyvät vaalikoneiden ansiosta äänestämään entistä paremmin omien arvojensa, intressiensä ja prioriteettiansa mukaisia ehdokkaita. Toisin kuitenkin kävi, sillä pystymme enää vaivoin muistamaan näitä hienoja lupauksia digitaalisen ajan demokratiasta. Sen sijaan 2010-luku nosti pintaan kovin toisenlaiset, demokratiaa voimakkaasti ohjaavat ilmiöt: samanmielisten kuplautuminen sosiaalisessa mediassa; ihmisten keskittymisen seuraamaan entistä yksipuolisempia, omia aiempia näkemyksiä vahvistavia informaatiolähteitä; valtioiden, puolueiden, yritysten ja yksittäisten mielipidevaikuttajien tietoisesti harjoittama virheellisen informaation levittäminen; ihmisryhmien välisten kuilujen korostaminen ja syventäminen; sosiaalisessa mediassa tapahtuva ihmisten systemaattinen häirintä ja pelottelu.

Yllä kuvattujen murrosten ohella väestö on samanaikaisesti monimuotoistunut monin eri tavoin: Aktiivisia ikäryhmiä on entistä enemmän, kun ihmiset elävät yhä terveempinä yhä vanhemmiksi. Toisaalta yhä nuoremmat ikäluokat ovat yhteiskunnassa näkyvinä toimijoina kuluttajina, sisältöjen tuottajina ja mielipiteiden esittäjänä. Lähes kaikissa länsimaissa maahanmuutto on viime vuosikymmeninä lisännyt etnistä monimuotoisuutta ja pakottanut muokkaamaan ajatusta kansallisesta identiteetistä. Globaalin talouden painottuminen suurkaupunkeihin on avannut uudenlaisen elämäntapakuilun metropolialueiden ja maaseudun välille. Kulutusyhteiskunta ja käytännössä rajaton kommunikaatioympäristö ovat luoneet tyystin toisen tasoiset lähtökohdat oman identiteetin rakentamiselle ja jatkuvalla muokkaamiselle kuin koskaan aiemmin ihmiskunnan historiassa.

Vastaavasti politiikka ja puolueet ovat kyenneet vastaamaan varsin hitaasti edellä mainittuihin muutoksiin, niin internet-aikakauden tapaan organisoitua, talouden rakennemuutokseen kuin identiteettien kirjon kasvuunkin. Edustuksellinen demokratia on organisoitunut useimmissa maissa vahvoja taloudellisia intressejä koskettavien aiheiden ympärille: sosiaaliturva, terveydenhuolto ja muut julkiset palvelut, julkisen infrastruktuurin rakentaminen ja ylläpito, maa- ja metsätalous sekä suuria investointeja vaativat teolliset elinkeinot. Puolueet ovat irtautuneet vaiheittain niistä aiemmin ympäröineistä kansalaistoiminnasta, ja näin rajapinta, jossa

Rajapinta, jossa uudet ilmiöt ja kokemukset välittyisivät päätöksentekoon, on käynyt ohuemmaksi.

uudet ilmiöt ja kokemukset välittyisivät päätöksentekoon, on käynyt ohuemmaksi (Mair 2013)⁸.

Edustuksellisen demokratian ja ympäröivän yhteiskunnan eritahtista kehitystä on yritetty kuroa umpeen kehittämällä uusia kansalaisosallistumisen muotoja ja demokratiainnovaatioita. Niiden on toivottu vauhdittavan politiikan sisällöllistä uudistumista, tuovan päätöksentekoon paremmin eri ihmisryhmien näkemyksiä sekä luovan tilaa kompromisseille ja jopa jaetuille näkemyksille. Uuden osallistumisen on toivottu myös tuovan päätöksentekoon toimenpide-ehdotuksia, joihin etu- ja intressiryhmät pääsevät vaikuttamaan mahdollisimman vähän sekä vahvistavan näin kansalaisten kokemusta puolueista ja niiden historiallisista sidonnaisuuksista riippumattomasta vallasta.

Uusien osallistumismuotojen kehitys ja leviäminen osaksi demokratiaa on pitkäaikainen ja jatkuvasti vahvistunut ilmiö. Silti niiden institutionalisoituminen on ollut hidasta ja pistemäistä, eivätkä ne juuri missään ole nousseet korvaamaan edustuksellisen demokratian prosesseja. Niiden ympärillä on käyty jopa yllättävän vähän periaatteellista keskustelua ja tulkintaa siitä, mitä ovat demokratian ideaalit tässä ajassa ja miten näiden ideaalien tulisi toteutua tulevina vuosikymmeninä. Aatehistorioitsija John Dunn (2006)⁹ on esittänyt, että (pitkälti Yhdysvaltain perustuslain synnyttämisessä muotoillut) modernin ajan valtiollisen demokratian ideaalit lähtivät siitä, että päätökset tehdään kansaa edustavien, asioihin paneutuneiden ihmisten toimesta, maantieteellisesti hyvinkin etäällä tavallisista kansalaisista. Tämän etäisyyden ansiosta vältetään enemmistöpäätösten aiheuttama kansalaisten kuohunta, tuohtumus ja vastakkainasettelu. Näin demokratia ei ajautuisi siihen, mitä se

7 Bridle, J. (2018). *New dark age: Technology and the end of the future*.

8 Mair, P. (2013). *Ruling the void: The hollowing of Western democracy*.

9 Dunn, J. (2006). *Setting the People Free: The Story of Democracy*.

pahimmillaan oli suorana kansanvaltana antiikin Ateenassa eli enemmistön tyranniaa.

Puntaroivan (eli deliberatiivisen) demokratian menetelmät ovat tuottaneet hienostuneita ratkaisuja kansalaisten rakentavaan ja tasapuoliseen suoraan osallistumiseen. Tarkkoja ratkaisumalleja siihen, miten ne ratkoisivat nykyisten demokratian instiutoiden kanssa yhteiskuntiemme keskeisiä haasteita, on kuitenkin varsin niukalti. Samalla ihanne demokratiasta yhteisenä puntarointina, tapahtui se kansalaisten tai heidän edustajiensa kesken, on entistä tiukemmassa puristuksessa. Kansalaisten etäisyys päätöksenteosta on viestintäteknologioiden kehityksen ansiosta väistämättä lyhentynyt. Julkisen keskustelun vauhti on kasvanut ja pelisäännöt muuttuneet. Toisin sanoen, myös edustuksellisen demokratian kulttuurinen tila ja sen käytäntöjä ohjaavat ihanteet ovat muuttumassa. Uuden kansalaisosallistumisen muodot pitäisi nyt pystyä kytkeään tähän liikkuvaan maaliin, demokraattiseen järjestelmään ja kulttuuriin sellaisina kuin ne tulevana vuosikymmeninä tulevat olemaan.

2000-luvun kukoistava demokratia ei ole 1900-lukulainen

Demokraattisen päätöksenteon prosessit ja osallistumisen rakenteet määrittävät keskeisestä roolistaan huolimatta vain osin sitä, millainen tulevaisuuden demokratia tulee olemaan. Voimme luoda sosiaaliseen mediaan ja poliittiseen keskusteluun uusia pelisääntöjä, avata uusia osallistumisen reittejä, kouluttaa kansalaisia ja poliitikkoja tai resursoida päätöksentekojen ja valmisteluprosesseja nykyistä paremmin. Emme silti tarkkaan tiedä, miten pitkälle tällaisilla ratkaisuihin päästään, jos yhteiskunnan, talouden ja kulttuurin rakenteet demokraattisten instiutoiden ympärillä muuttuvat rajusti. Voiko demokratiaa siis kehittää, ellei samalla puututa rakennemuutoksen taloudellisiin sosiaalisiin vaikutuksiin?

Yllä viitattu 1900-luvun taloudellinen kehitys ja läntisten hyvinvointivaltioiden muotoutuminen osana sitä on hyvin poikkeuksellinen aika maailmanhistoriassa. Käynnissä oleva 2000-luku, sen taloudelliset rakenteet ja ihmisten tavat kokea kuulumista ovat väistämättä toisenlaisia kuin edellisellä vuosisadalla. Siksi emme voi ottaa 1900-luvun jälkipuoliskon eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden edustuksellista demokratiaa kokonaisuudessaan ihanteeksi, jonka kaltaiseksi yritämme kehittää tulevien vuosikymmenten demokratiaa. Se ei

Millaisia ovat työnteon ja toimeentulon muodot datataloudessa?

onnistu eikä luultavasti vastaa kansalaisten toiveita tulevina vuosikymmeninä. Samaan aikaan se on edelleen ainoa hallitseva malli, jonka pohjalle tulevaisuuden demokratian käytäntöjä rakennetaan.

Lisäksi kokonaisuutta heiluttavat myös tämän aikakauden suuret nousevat teemat, joiden vaikutuksia talouteen ja sen rakenteisiin emme vielä tunne: Minkä verran meidän on rajoitettava luonnonvarojen käyttöä, jos haluamme hillitä ilmastonmuutosta ja elonkirjon häviämistä tiedeyhteisön suosittamiin raja-arvoihin? Miten tämä vaikuttaa talouteen? Missä laajuudessa haluamme näiden normatiivisten rajojen määrittävän uudelleen yritysten ja kansalaisten oikeuksia? Millaisia ovat työnteon ja toimeentulon muodot datataloudessa? Kenen ehdoilla datan omistus- ja hallintamuotoja kehitetään? Miten paljon näitä muutoksia on mahdollista toteuttaa yhdessä kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan kanssa, missä määrin niitä toteutetaan lopulta ylhäältä alas päin?

Näiden avoimien kysymysten takia on tärkeää pyrkiä laajentamaan demokratian mahdollisten tulevaisuussien kirjoa mielikuvitusta hyödyntäen. Näin pääsemme keskustelemaan monipuolisemmin siitä, mihin asioihin demokratian pitäisi tulevaisuudessa tarttua, miten sen pitäisi mukailla ja ohjata teknologista ja taloudellista murrosta ja kuinka meidän tulisi ajatella kansalaisten tavoista osallistua ja käyttää aikaa yhteisten asioiden hoitamiseen.

Varhaisen teollisen ajan ihmisten oli luultavasti mahdollista kuvitella, millaisia muotoja demokratia, päätöksenteko ja julkiset instiutiot olisivat hyvinvointivaltiokehityksen myötä. Meidän voikin olla yhtä vaikeaa kuvitella tulevaisuuden demokratiaa ja hyvinvointimalleja vallitsevista, teollisen ajan synnyttämistä yhteiskunnista käsin. Uusia suuntia ja näkökulmia on silti tärkeä etsiä. Näin ollen tässä raportissa esittelemme skenaarioiden tavoitteena onkin toimia välineinä tällaisten keskustelujen avaamiseen.

1.2. BIBU - Kansalaisuuden kuilut ja kuplat -hanke skenaarioiden lähtökohtana

Kansalaisuuden kuilut ja kuplat (BIBU) -hankkeen keskeisenä tehtävänä on ollut tarkastella Suomea osana kansainvälistä kehitystä ja kysyä, miten suuret talouden ja teknologian rakenteelliset muutokset ravistelevat poliittista maisemaa ja suomalaista demokratiaa. Hankkeessa on julkaistu sen elinkaaren aikana laajasti eri tutkimusmenetelmillä kerättyjä ja analysoituja aineistoja, jotka asettuvat osaksi kertomusta hyvinvointivaltion mahdollisuuksista ja roolista suurten globaalien muutosten puristuksessa. Rakenteellisten muutosten poliittisia seurauksia on tarkasteltu esimerkiksi äänestämisen, sukupolvien välisen konfliktin, sosiaaliturvan uudistamisen ja polarisaation näkökulmista. Eri ihmisryhmien näkökulmia politiikan asiakysymyksiin, poliittisia tunteita ja puolueiden ehdokkaiden välisiä eroja käsitellään laajasti sekä hankkeen julkaisusarjan tuotannossa että akateemisissa julkaisuissa.

Neljän kuplan kansa -tutkimuksen¹ tulokset osoittavat äänestäjien jakautuneen ryhmiin, joissa globalisaation hyötyjiksi itsensä kokevat äänestivät uskollisesti kokoomusta ja muut taas näyttivät etsivän uusia vaihtoehtoja siinä missä jotkut olivat jättäneet äänestämisen kokonaan muille. Paolo Fornaron ja Antti Kaihovaaran tutkimuksessa² puolestaan perussuomalaisten äänestäjät vaikuttavat nousevan esiin erityisesti rakennemuutoksista kärsineillä paikkakunnilla. Työn automaation poliittisia vaikutuksia tutkinut Zhen Im osoittaa, että uhattujen alojen työntekijät kannattavat usein radikaa-

leja oikeistopuolueita, vaativat sosiaaliturvan ehtojen tiukentamista sekä jättävät myös äänestämättä.³

Polarisaatiokeskustelu jakautuu yleisesti ideologisen ja affektiivisen polarisaation tutkimukseen. Ideologisen polarisaation osalta Paolo Fornaron tutkimus⁴ toisaalta näyttää, ettei vaalikoneissa ehdokkaiden mielipiteissä ollut tapahtunut systemaattista jyrkentymistä tai polarisaatiota. Toisin sanoen kansainvälisten trendien oletama kehitys ei pidäkään yksiselitteisesti paikkaansa Suomen kontekstissa. Toisaalta tunnepitoinen, eri puolueiden kannattajien välinen polarisaatio, eli affektiivinen polarisaatio, on kuitenkin lisääntymässä. Ilmiö on tunnistettu erityisesti kaksipuoluejärjestelmissä kuten Yhdysvalloissa, mutta monipuoluejärjestelmistä tutkimustietoa ei ole ollut saatavilla yhtä runsaasti. Arto Kekkonen ja Tuomas Yli-Anttilan tutkimusartikkeli osoittaa, että Suomessa tunteet ovat kuumentuneet erityisesti akselilla, jonka päissä ovat puna-vihreät ja perussuomalaiset vuodesta 2007 vuoteen 2019. Toisaalta Anu Kantolan ja Anu Harjun tutkimus⁵ esittelee keinoja, joilla kärjistyneen ilmapiirin generoimaan vihapuheeseen voidaan puuttua eri organisaatioissa.

BIBUn tutkijat ovat selvittäneet kansalaisten näkemyksiä politiikan keskeisten asiakysymysten suhteen useiden kyselytutkimusten kautta. Esimerkiksi *Kansalaiset koronakriisin kourissa*⁶, sekä *Sotupuntari*⁷ käsittelevät kansalaisten toimeentulolle keskeisiä työllisyyspolitiikan sekä sosiaaliturvan kysymyksiä. *Päätäjien näkemyksiä ilmastopolitiikasta*⁸, *demokratiasta ja päätöksentekoon*

1 <https://bibu.fi/neljan-kuplan-kansa-miten-suomalaiset-aanestavat/>
 2 <https://bibu.fi/microdynamics-granularity-and-populism-the-finnish-case/>
 3 <https://bibu.fi/uhatut-duunarit-policy-brief/>
 4 <https://bibu.fi/onko-suomalainen-politiikka-polarisoitunut/>
 5 <https://bibu.fi/ala-jaa-yksin-hairinnan-kanssa-viisi-askelta-vihapuheen-taklaajille/>
 6 <https://bibu.fi/kansalaiset-koronakriisin-kourissa/>
 7 <https://bibu.fi/sotupuntari/>
 8 <https://bibu.fi/paattajat-politiikan-pyorteissa/>

vaikuttamisesta kokosi yhteen laaja raportti, jossa analysoitiin näiden seuraavien vuosikymmenien keskeisiin kysymyksiin kuuluvien teemojen herättämiä kysymyksiä. Poliitikkoja käsittelevät sekä Mona Mannevuon sittemmin palkittu tutkimusartikkeli sekä tästä tehty policy brief⁹. Nämä osoittivat, että poliittisten päättäjien jaksaminen on toisinaan erityisen uhattuna samaan aikaan kun toimiva demokratia tarvitsee myös toimintakykyisiä päättäjiä. Heikki Hiilamon tutkimus¹⁰ 16 vuotta kestäneen sosiaali- ja terveyspalveluiden hallintouudistuksesta osoittaa, että tieteen ja poliittisen päätöksenteon välisessä vuorovaikutuksessa on parantamisen varaa.

Liberaalin demokratian legitimitetihaasteiden ratkaisuksi on myös BIBUssa tutkittu demokratiainnovaatioita. Näistä osallistuvaa budjetointia käsiteltiin laajassa arviointiraportissa loppusyksystä 2020¹¹ (Mikko Rask, Titiana Ertiö, Pekka Tuominen ja Veronica Ahonen). Tanja Aitamurron artikkeli joukkoistamisesta kertoo digitaalisista keinoista¹², joilla kansalaisten osallistumista voidaan vahvistaa. Aitamurron ja Isak Vennon yhdessä ympäristöministeriön kanssa tehty ilmastolain uudistamisen verkkokuuleminen puolestaan kertoo miten kansalaisten kuulemista joukkoistettiin Suomessa¹³.

Demokratiainnovaatioiden laajemman hyödyntämisen haasteisiin kuuluvat kuitenkin edelleen esimerkiksi riittämättömät resurssit, heikko juurruttaminen järjestelmään ja soveltuvien keinojen valikoinnin vaikeus. Lisäksi kansalaisten motivointi osallistumiseen ja kantaa ottavuuteen on edelleen kysymys, joka osittain kaipaava ratkaisua myös uusia menetelmiä käytettäessä. Mistään nopeasta lääkkeestä ei siis ole kyse. Tästä huolimatta tutkimus ja käytännön kokemuksen kautta kerrytetty oppi näyttävät tukevan demokratiainnovaatioiden leviämistä sekä Suomessa että kansainvälisesti eri hallinnon tasoilla. Yhtenä BIBUn erityispiirteenä onkin ollut Demokratiakiihdyttämö¹⁴, jonka osana tehty tutkimus keskittyy erityisesti edustuksellista demokratiaa täydentäviin uusiin osallistumisen muotoihin.

Tämä skenaariotyö vetää yhteen BIBUn tutkimusta talouden ja teknologian muutosten poliittisista vaikutuksista. Sekä Kokeillen kohti parempaa demokratiaa -

Skenaariotyö kytkee BIBUn tutkimusta sen ulkopuolisiin akateemisiin ja yhteiskunnallisiin keskusteluihin.

opas demokratiakokeiluihin¹⁵ - julkaisu että käsillä olevat skenaariot täydentävät hankkeen julkaisukokonaisuutta, jonka keskeisimmät lajit ovat akateemiset, vertaisarvioituidut artikkelit ja kirjat sekä tutkimuksen tuloksia esittelevät, sidosryhmille ja julkista keskustelua luomaan suunnatut policy briefit ja tutkimuskatsaukset. Sekä Opas demokratiakokeiluihin että käsillä oleva skenaariotyö kytkee BIBUn tutkimusta sen ulkopuolisiin akateemisiin ja yhteiskunnallisiin keskusteluihin eri näkökulmista, erityisesti suhteessa liberaalin demokratian kehityskuluihin. Molempien julkaisujen ankkurit ovat kuitenkin napakasti BIBUn tutkimuksessa ja sen tutkijoiden asiantuntemuksessa. BIBUn tutkimustuloksia on myös koko hankkeen ajan tarkasteltu osana Suomen Akatemian yhteydessä toimivan Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa Muuttuvat hallinnan tavat ja aktiivinen kansalaisuus (CITIZEN) -ohjelmaa. Erityisesti ohjelman hankkeiden välisenä yhteistyönä järjestetyt Demokratiakorjaamo-tapahtumat ovat tarjonneet sekä tutkijoille että sidosryhmille monia kiinnostavia keskusteluja ja uusia näkökulmia demokratian haasteisiin sekä mahdollisiin ratkaisuihin.

Skenaarioissa hyödynnetyt keskeiset julkaisut on lisätty tämän työn lopussa, ja niiden rooli skenaarioiden rakentamisessa on osoitettu itse tekstissä. BIBUn kantavista teemoista talouden rakennemuutos, teknologinen murros sekä demokratiainnovaatiot muodostavat skenaarioiden keskeiset rakennuspalikat.

1.3. Miksi skenaariot?

Demokratia ja osallistuminen ovat monimuotoisia ilmiöitä. BIBU-hanke on hakenut selityksiä suomalaisen demokratian viime vuosikymmenten kehitykselle tarkastelemalla teknologian ja talouden rakenteiden muutosta sekä tarkentanut kuvaa laajasta joukosta demokratiaan liittyviä ilmiöitä. Kuvattu demokratian ja sitä ympäröivien tekijöiden murros jatkuu pitkälle tulevaisuuteen. Tiukkaan empiriaan nojaava, hyvin rajattu tutkimus ei voi tietenkään kertoa tulevaisuudesta kuin hyvin rajallisesti. Tarvitaan toisenlaisia välineitä, joiden avulla voimme hahmotella erilaisia mahdollisia tulevaisuuksia suomalaisen demokratian näkymistä hyödyntäen silti nyt käsillä olevaa laadukasta tutkimusta.

Skenaariot eivät ole ennusteita, suunnitelmia, strategioita tai visioita toivotusta tulevaisuudesta. Niiden muodostaminen on tapahtunut systemaattisesti, kunkin skenaarion rakentamisessa samanlaista menetelmää hyödyntäen ja samoja perusilmiöitä tarkastellen. Skenaarioiden pyrkimyksenä on olla mahdollisimman yhteisiä nykyisten tosiasioiden ja kehityskulkujen kanssa. Niiden tärkein tavoiteltu lopputulos on parantunut kyky tunnistaa ihmisten nykyisen ja lähitulevaisuuden toiminnan vaikutuksia tulevaisuuteen.

Tämän julkaisun skenaariot auttavat rakentamaan systeemisiä, ajallisia ja tarinallisia näkökulmia demokratian ja hyvinvointimallin tulevaisuudesta. Näin ne antavat eväitä myös päätöksenteolle ja tulevalle tutkimukselle.

Skenaariot koostuvat perusurasta sekä kolmesta vaihtoehdoskenaarioista. Ne perustuvat sekä BIBUn tuottamaan että sen ulkopuoliseen tutkimustietoon. Perusura ja siitä muodostuva tulevaisuuskuva on analyysi siitä,

miltä suomalaisen demokratian ja hyvinvointimallin tulevaisuus näyttäisi, jos BIBUn tutkimuksissa kuvatut viime vuosien kehityskulut jatkuisivat samansuuntaisina tulevat kaksi vuosikymmentä.

Perusura ja vaihtoehdotiset tulevaisuuskuvat on tuotettu hyödyntämällä

- BIBUn tutkijoiden haastatteluita
- BIBUssa tehtyä tutkimusta
- Kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta
- Yhteiskehittämistä (BIBU-tutkijoiden työpaja)

Vaihtoehdotiset skenaariot on muodostettu käyttäen samoja muuttujia kuin perusurassa mutta antaen näille muuttujille erilaiset toteumat (muuttujien arvot). Ne voi halutessaan nähdä kommentaareina siitä, missä nyt jo on nähtävissä tutkimukseen perustuen epävarmuuksia ja mahdollisia nivelvaihteita. Nämä mahdolliset uudet kehityksen suunnat voivat toteutuessaan muuttaa perusurassa kulkua ja näin myös johtaa toisenlaisiin mahdollisiin tulevaisuuksiin. Kyse ei ole sattumanvaraisista muutoksista, vaan esimerkiksi mahdollisista instituutioiden välisistä valtasuhteiden muutoksista, ympäristönmuutokseen liittyvistä kehityksistä tai väestörakenteen tuottamista muospaineista.

Skenaariotyön motivaationa on kysyä, miten BIBUn keskeisistä tuloksista piirtyvä kuva suomalaisesta hyvinvointimallista ja demokratiasta suhteutuu parhaaseen ymmärrykseemme mahdollisista muutoksen suunnista ympäröivässä maailmassa lähivuosikymmenten aikana. Skenaariot ovat tässä mielessä linssi, jonka läpi laajaa aihetta voidaan lähestyä sekä analyttisesti että syntetisoiden. Samalla ne esittävät yhden tulkinnan BIBU-hankkeen tutkimuksen asemoinnista osana kansainvälisiä kehityskulkuja.

9 <https://bibu.fi/onko-politiikka-liian-kuluttava-intohimoty/>

10 <https://bibu.fi/tutkimustieto-sote/>

11 <https://bibu.fi/osallistuvan-budjetoinnin-loppuarviointi/>

12 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/20508840.2017.1282665?journalCode=rtpl20>

13 <https://bibu.fi/ilmastolain-uudistus/>

14 <https://bibu.fi/demokratiakiihdyttamo/>

15 <https://bibu.fi/kokeillen-kohti-parempaa-demokratiaa-opas-demokratiakokeiluihin/>

1.4. Tulevaisuustaulukko

Demokratian kuilujen ja kuplien jälkeen? Skenaarioiden tulevaisuustaulukko

muuttajat	Globaali talous	Teknologian vaikutus työmarkkinoihin	Muuttoliike
muuttajien vaihtoehtoiset arvot	Pitkäaikainen matalan globaalin talouskasvun aika, talouden painopiste Euroopan ulkopuolella. ¹	Suomeen on syntynyt uusia valmistamisen työpaikkoja ja asiantuntijatehtäviä ² , alustapalvelut ovat siirtäneet palvelutyöpaikkoja pois Suomesta.	Maan sisäinen muuttoliike hidastunut, maahanmuutto vähentynyt ja suuntautuu lähes yksinomaan Helsingin seudulle.
	Vahva globaali kasvu 2020-luvulla päättynyt pitkäaikaiseen lamaan. Iso osa Eurooppaa taantuu globaalin talouden sivuraiteille.	Automaatio ja alustoituminen vievät Suomesta suuren määrän niin teollisuuden, palveluiden kuin asiantuntijatehtävienkin työpaikkoja eikä uusia synny yhtä nopeasti	Helsingin seutu kasvaa 2010-luvun jälkipuoliskon tasolle palanneen maahanmuuton ansiosta, kolme muuta seutua kasvaa hitaammin, sisäinen muuttoliike on käytännössä pysähtynyt.
	Globaali talouskasvu on vakaata, Eurooppa on uusintanut rooliaan globaalina talouden suurvaltana.	Digitalisaatio ja kiertotalous luoneet suuren määrän uusia palvelu- ja asiantuntijatyöpaikkoja, automaatisaatio vähentänyt valmistavaa työtä.	Maahanmuutto tuplaantunut nykyisestä ja suuntautuu eri puolille maata, maakuntakaupungit parantavat vetovoimaansa.

Skenaariot rakennetaan seitsemän yhteiskunnallista ajuria kuvaavan muuttujan ja niiden vaihtoehtoisten toteutumien kautta. Muuttujat noudattelevat BIBU-hankkeen keskeisiä teemoja ja ne on tunnistettu hankkeen tekijöiden yhteisvoimin. Skenaariot kuvaavat kuitenkin myös muita teeman kannalta relevantteja ilmiöitä, joita on mahdollista tarkastella muuttajien kombinaatioiden yhteisvaikutuksina.

Ideologinen kenttä	Poliittisen päätöksen rakenteet	Ilmastopoliitiikka	Demokratia-innovaatiot
Pirstaloitunut, nationalismi pitää pintansa selkeimpänä ihmisiä kokoavana (silti vähemmistön) ideologiana.	Uusia globaaleja sopimuksia ja standardeja, jotka ohjaavat päätöksentekoa myös EU:ssa aiempaa enemmän.	Arkipäiväistynyt keskeiseksi politiikan sektoriksi, mutta vahvoja ohjauskeinoja tai merkittävää rahoitusmekanismeja ei ole kehittynyt.	Hyödynnetään kasvavassa määrin kuntien ja valtion päätöksenteossa mutta pääosin kuulemisina, ilman varsinaista valtaa.
Uudistunut vasemmisto-oikeisto & nationalismi-globalismi -asetelma.	Byrokraattinen EU-kasvattaa valtaa suhteessa jäsenmaihin.	Ohjaa julkista rahoitusta muttei merkittävää regulaatiota.	Kunnat hyödyntävät innovaatioita laajasti, niille delegoidaan suoraa valtaa ja niiden ympärille syntyy globaaleja, paikallistason toimijoiden kehittäjäyhteisöjä.
Globaali järjestelmäkilpailu on tuonut uusia ideologioita haastamaan perinteistä vasemmisto-oikeisto jakoa.	EU on pirstaloitunut ja yhä useampi jäsenvaltio ja alue neuvottelee itselleen erityisoikeuksia ja päätösvaltaa eri politiikan lohkoille.	Vahvat globaalit sopimukset raamittavat kansallista politiikkaa ja ohjaavat rahoitusta isosti.	Demokratiainnovaatioita hyödynnetään laajasti paikallisella ja kansallisella tasolla, ja kansalaisraadeille delegoidaan suoraa valtaa.

¹ Quah, D. (2011). The global economy's shifting centre of gravity. *Global Policy*, 2(1), 3-9.
² Nordea (2021). *Nordea Economic Outlook*. Nordea, 3/2021. Online. Löydettävissä: <https://www.nordea.com/en/press/2021-09-01/nordea-economic-outlook-a-new-phase>

Tulevaisuustaulukon muuttajat

Globaali talous

Gloaalissa taloudessa nähdään tällä hetkellä paljon epävarmuuksia ja lähivuosikymmeninä tullaan näkemään suuria muutoksia: Ilmastonmuutoksen ja elonkirjon tuhoutumisen hillinnän sekä luonnonvarojen riittävyyden turvaaminen johtavat monien tällä hetkellä merkittävien tuotannon alojen alasajoon ja on epävarmaa miten ja millaista kasvua korvaavien ratkaisujen leviäminen pystyy tuottamaan eli kuinka vahva ilmiö ns. vihreä kasvu on. Kompleksisen globaalin finanssijärjestelmän ohjaaminen ja eri kokosiin finanssikriiseihin varautuminen on vaikeaa. Väestön ikääntyminen yhä useammassa maassa tarkoittaa, että voimakkaan kasvun alueita on maailmassa tulevaisuudessa rajallisemmin.¹ Nämä kehityskulut heijastuvat erityisesti nopeasti ikääntyvään Eurooppaan, joka on menettänyt asemansa teollisen tuotannon keskuksena eikä ole pystynyt rakentamaan vahvaa asemaa digitaalisen talouden keskuksena.

Suomi on edelleen vahvasti riippuvainen teollisesta viennistä, vientituotteiden jalostusarvo on matala ja ne ovat alttiita globaalin talouden suhdanteille ja kilpailulle. Vaikka Suomen koulutus- ja osaamistaso ovat korkeat, on Suomessa melko kapea joukko globaaleilla markkinoilla toimivia, tietoon ja osaamiseen nojaavia yrityksiä, jotka pystyisivät luomaan keski- ja hyvätuloisia työpaikkoja. Globaali vihreään ja kestävään talouteen siirtyminen sekä taloudelliset rakennemuutokset tulevat vaikuttamaan vahvasti Suomen tulevaan taloudelliseen menestymiseen.²

Teknologinen muutos

Digitalisaatio (tekoäly, pilviteknologiat, robotisaatio, lohkoketju) murtavat monien tuotannonalojen vanhaa toimintalogiikkaa ja jakavat markkinoita uusiksi. Erityisesti tämä näkyy lähivuosina monilla palvelualoilla, joilla työtehtävät siirtyvät verkkoon, pilkkoutuvat ja alustoituvat. Näin tulee muuttumaan palvelu- ja asiantuntijatyön rakenteet, jolla on mahdollisesti suuri vaikutus Suomen taloudelliseen kehitykseen.³

Vastaavasti moni asia voi olla käyttäjälleen huomattavasti aiempaa halvempi, joskin edellytykset hyödyntää näitä mahdollisuuksia vaihtelevat ihmisryhmien välillä merkittävästi.⁴ Teollisen tuotannon automatisaatio on pitkällä ja kehitys jatkuu. Teollisuustyöpaikkoja on hävinnyt Suomesta sekä muista kehittyneistä talouksista viime vuosina. Arvioidaan, että suurikaan teollinen investointi ei tulisi luomaan merkittävää määrää uusia teollisuustyöpaikkoja. Sen sijaan automatisaatiolla on vaikea korvata monia matalan palkkatason töitä (esimerkiksi hoiva-alalla, siivoamisessa ja rakentamisessa).

Muuttoliike

Työikäinen väestö on Suomessa jo nyt keskittynyt vahvasti suurimmille kaupunkiseuduille.⁵ Matalan syntyvyyden ansiosta väestönkasvu on hidastunut, ja maahanmuuttajien lukumäärän kasvu poislukien väkiluku on jopa pienenemässä. Samalla, sisäisen muuttoliikkeen volyymi on laskemassa. Globaali talous suosii vahvasti

suuria, kansainvälisesti kytkeytyneitä kaupunkiseutuja. Näköpiirissä ei ole tekijöitä, jotka muuttaisivat tätä asetelmaa ja kääntäisivät muuttoliikkeen suuntaa ilman merkittävää muutosta globaalin talouden perusteissa. Lähivuosikymmeninä (kaupunki)seutujen väestönkasvu nojaa pitkälti maahanmuuttoon.

Maahanmuuton tulevan kehityksen ennustaminen on vaikeaa: minkä verran Suomeen on mahdollista houkuttella kovassa kilpailussa ammattilaisia, kuinka pitkäsi aikaa he jäävät, mikä on Eurooppaan ja Suomeen kohdistuvan ei-työperäisen (esim. ilmastokriisistä johtuva) maahanmuuton volyymi ja miten suurina ovat sen vaihtelet?⁶ Toistaiseksi maastamuutto Suomesta on ollut melko maltillisella tasolla mutta nuorempien, globaalin, digitaaliseen maailmaan kasvaneiden sukupolvien päätökset opiskelu- ja asuinpaikasta ja elämänkaaresta voivat olla hyvin erilaiset kuin aiempien sukupolvien ja Suomen ”pitovoima” voi olla yllättävän heikko.

Ideologinen kenttä

2010-luvun politiikan suurena ilmiönä oli integraatio- ja muukalaisvastaisen nationalismin ja sen kautta identifioiduvien puolueiden nousu. Globaalit taloudelliset kehitykset ja ilmastonmuutos ovat myös tärkeitä ajureita poliittisessa maisemassa. Monessa asiassa poliittisen keskustelun aloite on siirtynyt pois perinteisiltä, vahvasti teollisen aikakauden luokkarakenteeseen nojanneilta oikeisto- ja vasemmistopuolueilta.⁷ Tämän rinnalla politiikan keskiöön ovat nousseet uudet mahdollisuudet löytää rakennuspalikoita identiteetille internetin ja sosiaalisen median avulla.⁸

Suurten, laajoja ihmisjoukkoja yhdistävien ideologioiden (kuten juuri nationalismi, tai perinteiset oikeisto- ja vasemmistoidelogiat) tilalle näyttää syntyvän huomattavasti pienempiä identiteettiilikoita, joista vahvasti sisäänpäin katsova nationalismi näyttäisi olevan selvästi voimakkain. 2020-luvun politiikan suuri kysymys onkin, millä tavoin nämä muut liikkeet onnistuvat yhdistämään ihmisiä ja kanavoimaan yhteisyyden tunteen poliittiseksi vallaksi: syntykö uusia puolueita,

Monessa asiassa poliittisen keskustelun aloite on siirtynyt pois perinteisiltä, vahvasti teollisen aikakauden luokkarakenteeseen nojanneilta oikeisto- ja vasemmistopuolueilta

ottavatko liikkeet haltuun vanhoja puolueita vai siirtyvätkö vaikuttaminen puoluepolitiikan ulkopuolelle.

Ilmastopolitiikka

Ilmastonmuutos on teemana noussut politiikan keskiöön samalla kun vahvasti tieteeeseen nojaava tietoisuus aiempaa selvästi reippaampien ilmastotoimien akuuttista tarpeesta on kasvanut. Poliittisena ilmiönä ilmastonmuutos yhdistää erityisesti nuoria, joille nopea toiminta ilmastonmuutoksen hillinnässä on aivan eri tavalla henkilökohtainen, omaa elämää koskettava ilmiö kuin vanhemmille sukupolville.⁹ Monet keskusteluissa olleet toimet luovat politiikkaan uusia jännitteitä, koska ne vaikuttavat vahvasti joukkoon merkittäviä elinkeinosektoreita ja mahdollisesti nostavat joidenkin ihmisryhmien elinkustannuksia ja muuttavat elämäntapoja. Toisaalta osa poliitikoista markkinoi ilmastotoimia reittinä yhteiskunnan uudistumiseen ja uuteen kasvuun (*green growth*), jossa ilmastoratkaisuihin tarttuvilla yrityksillä on merkittävä rooli.

1 Marešová, P., Mohelská, H., & Kuča, K. (2015). Economics aspects of ageing population.

2 Fagerberg, J., Laestadius, S., & Martin, B. R. (2016). The triple challenge for Europe: the economy, climate change, and governance.

3 Collin, J. et al (2015). Finland - The Silicon Valley of Industrial Internet.

4 Watanabe, C., Tou, Y., & Neittaanmäki, P. (2018). A new paradox of the digital economy-Structural sources of the limitation of GDP statistics.

5 Kotavaara, N., Kotavaara, O., Rusanen, J., & Muilu, T. (2018). University graduate migration in Finland.

6 Uudenmaan liitto (2021). UUSIMAA 2050 Kolme skenaariota tulevaisuuteen.

7 Im, Z et al (2020). Neljän kuplan kansa : miten suomalaiset äänestävät?

8 Uysal, M. S., & Akfirat, S. A. (2021). The social identity perspective of social media leadership in collective action participation.

9 Huttunen, J., & Albrecht, E. (2021). The framing of environmental citizenship and youth participation in the Fridays for Future Movement in Finland.

Poliittisen päätöksenteon rakenteet

Globaalin talouden (kasvun) ylläpitäminen on vaikeaa ilman että päätöksentekoa siirretään kansallisvaltioilta ylikansallisille poliittisille instituutioille. Sama koskee monien aikamme keskeisten ilmiöiden hallintaa, kuten ilmastonmuutosta, globaalista etelästä pohjoiseen suuntautuvaa maahanmuuttopainetta tai pandemioita.

Samaan aikaan jatkuvasti riivaava kysymys on ylikansallisen demokratian legitimitetti (esim. EU-tasolla) kansalaisten silmissä.¹⁰ Lisäksi globaalin järjestelmän monenvälinen yhteistyö rakoilee ja alueellisista valtakeskittymistä tulee yhä näkyvämpiä vallankäyttäjiä. Tämä synnyttää merkittäviä jännitteitä, kun asiantuntijat ja virkamiehet rakentavat aloitteita ylikansallisen päätöksenteon rakenteista, jotka voivat mahdollisesti heikentää julkista osallistumista ja sidosryhmien sitoutumista päätöksentekoprosesseihin.¹¹ Ylikansallisia kehityksiä pyritään tasapainottamaan avaamalla päätöksentekoa paikallisella ja kansallisella tasolla ihmisten suoralle, eri menetelmin tapahtuvalle vaikuttamiselle.

Demokratiainnovaatiot

Monissa kehittyneissä maissa ihmisryhmät ja poliittiset areenat pirstoutuvat sekä ideologinen ja tunnepitoinen polarisaatio jatkuu. Vaikka Suomessa ei ole vakavaa näkemysten kärjistymistä muihin maihin verrattuna,¹² on tämän kehityksen ennaltaehkäisy avainasemassa korkean poliittisen ja yhteiskunnallisen luottamuksen ylläpitämisessä.

Demokratiainnovaatiot (esim. kansalaisaloitteet, puntaroivat kansalaispaneelit tai osallistuva budjetointi) voivat laajentaa demokraattista osallistumista.¹³⁻¹⁵ Digitaalisia teknologioita hyödyntävät innovaatiot voivat erityisesti vaikuttaa nuorten ja marginalisoitujen ryhmien

Ylikansallisia kehityksiä pyritään tasapainottamaan avaamalla päätöksentekoa paikallisella ja kansallisella tasolla ihmisten suoralle, eri menetelmin tapahtuvalle vaikuttamiselle.

poliittiseen osallistumiseen. On silti epäselvää, miten paljon uudet osallistumisen keinot ja mahdollisuudet pystyvät muuttamaan keskeisten osallistumiseen vaikuttavien tekijöiden (kuten koulutuksen) vaikutuksia. Läpinäkyvyys ja vuorovaikutus kansalaisten kanssa osallistumismenetelmien kehitystyössä ja toteutuksessa ovat kriittisiä asioita demokratiainnovaatioiden tehokkaan leviämisen ja vaikuttavuuden kasvun kannalta. Uudet osallistumismuodot muuttavat myös vähitellen vakiintuneiden päätöksenteon rakenteiden oikeutusta. Tämä voi luoda jännitteitä demokratiainnovaatioiden ja edustuksellisten rakenteiden välille tavoin, joita emme täysin pysty ennustamaan.

2. Suomalaisen demokratian ja hyvinvointimallin perusura

10 Ojanen, T., & Salminen, J. (2019). Finland: European Integration and International Human Rights Treaties as Sources of Domestic Constitutional Change and Dynamism.
 11 Paloniemi, R. et al (2015). Public participation and environmental justice in biodiversity governance in Finland, Greece, Poland and the UK.
 12 Fornaro, P. (2021). Onko suomalainen politiikka polarisoitunut?
 13 Christensen, H. S., Jäske, M., Setälä, M., & Laitinen, E. (2016). Demokraattiset innovaatiot Suomessa–Käyttö ja vaikutukset paikallisella ja valtakunnallisella tasolla.
 14 Christensen, H. S., Karjalainen, M., & Nurminen, L. (2015). Does crowdsourcing legislation increase political legitimacy? The case of Avoin Ministeriö in Finland.
 15 Christensen, H. S., Jäske, M., Setälä, M., & Laitinen, E. (2017). The Finnish Citizens' Initiative: Towards Inclusive Agenda-setting?

BIBU 2040 -skenaario

Suomalaisen demokratian ja hyvinvointimallin perusura

Perusura-skenaario on rakennettu nojautuen BIBU-hankkeen tarjoamaan kuvaan suomalaisen demokratian ja hyvinvointimallin viime vuosien kehityksestä. Skenaario rakentuu oletukselle, että tulevien kahden vuosikymmenen aikana nyt tunnistetut ilmiöt vahvistuvat. Merkittäviä yllättäviä muutoksia ei tapahdu, ei myöskään suuria poliittisia reformeja tai suunnanmuutoksia. Kyse ei ole ennusteesta tai todennäköisestä tulevaisuudesta, sillä tulevaisuuteen liittyy aina yllättäviä tapahtumia. Pikemminkin perusura on menneen kehityksen peilaus tulevaan.

Globaali talous	Pitkäaikainen matalan globaalin talouden kasvu, talouden painopiste Euroopan ulkopuolella.
Teknologinen muutos	Automaatio vie Suomesta suuren määrän teollisuus työpaikkoja eikä uusia synny yhtä nopeasti. Tietotekniikka- ja palvelusektorilla on paremmat kasvumahdollisuudet.
Ideologinen kenttä	Pirstaloitunut, nationalismi pitää pintansa selkeimpänä ihmisiä kokoavana (silti vähemmistön) ideologiana.
Muuttoliike	Helsingin seutu kasvaa maahanmuuton ansiosta, kolme muuta seutua kasvaa hitaammin, sisäinen muuttoliike on käytännössä pysähtynyt.
Poliittisen päätöksenteon rakenteet	Byrokraattinen EU-kasvattaa valtaa suhteessa jäsenmaihin.
Ilmastopolitiikka	Ohjaa julkista rahoitusta muttei merkittävää regulaatiota.
Demokratiainnovaatiot	Hyödynnetään kasvavassa määrin kuntien ja valtion päätöksenteossa mutta pääosin kuulemisina, ilman varsinaista valtaa.

Teollisten työpaikkojen häviäminen automatisaation seurauksena on muuttanut taloudellisia rakenteita Suomessakin¹. Perinteisiä teollisia työpaikkoja on jäljellä muutamia kymmeniä tuhansia. EU:n vihreä² ja digitaalinen³ siirtymä on tuonut sekä ilmastokriisin että teknologisen muutoksen paineet ja mahdollisuudet työmarkkinoille. Uusia työpaikkoja on syntynyt erityisesti suurimmalla kaupunkiseuduilla tietotekniikka- ja palvelusektorille⁴. Työpaikkojen painopiste on siirtynyt merkittävästi kohti korkeakoulutusta vaativia asiantuntija-palveluita.⁵ Näiden hyvin palkattujen työpaikkojen vanaudessa on syntynyt myös kasvavaa kysyntää monenlaisille muille, vähemmän koulutusta vaativille palveluille. Vaikka perinteiset teollisuuden alat ovat menettäneet merkitystään työllistäjinä, pärjäävät alan suomalaiset yritykset edelleen hyvin.⁶ Suomen vahva asema erityisesti kestävien ja vihreiden palveluiden sektorissa on kasvanut ja vakiintunut ilmastokriisin noustua vahvemmin poliittiselle agendalle⁷.

Elinkeinorakenteen muutoksesta huolimatta edunvalvonnassa perinteiset instituutiot ovat vahvoja ja uusilla toimijoilla ja sektoreilla on vaikeuksia vaikuttaa päätöksentekoon yhtä hyvin. Rakennemuutos on aiheuttanut ristiriitoja myös perinteisten instituutioiden, kuten ammattiyhdistysliikkeen ja elinkeinoelämän sekä monien hallinnonalojen välillä ja sisällä. Silti niiden vakiintuneimmat organisaatiot ovat onnistuneet säilyttämään valta-asemansa. Joitakin siirtymiä elinkeino- ja sosiaalipolitiikassa on silti tapahtunut: Kulttuurialan kärsiminen koronakriisissä on johtanut lopulta laajan yhteiskunnallisen debatin kautta sen tukijärjestelmän uudistamiseen.⁸ Samalla kulttuurialan taloudellinen

Elinkeinorakenteen muutoksesta huolimatta edunvalvonnassa perinteiset instituutiot ovat vahvoja ja uusilla toimijoilla ja sektoreilla on vaikeuksia vaikuttaa päätöksentekoon yhtä merkittävästi.

arvo on ymmärretty aiempaa paremmin ja alalla eri statuksilla työskentelevät henkilöt ovat saaneet omia tarpeitaan vastaavan sosiaaliturvajärjestelmän. Myös pienyritysten sosiaaliturva on tarkentunut ja monimuotoiset työllisyystilanteet on tunnustettu nykyistä paremmin yhteiskunnallisten turvaverkkojen rakenteissa.⁹

Neljäs sektorin¹⁰, eli perinteisen yhdistystoiminnan ulkopuolella tapahtuvan kansalaistoiminnan nousu on kiihtynyt ja osoittanut sen, että erityisesti Suomessa perinteisesti vahva kansalaisyhteiskunta on jättänyt myös ulkopuolelleen paljon ääniä ja liikehdintää. Tämän seurauksena esimerkiksi digitaalisen ja sosiaalisen median merkitys kansalaisten osallistumisessa on jatkuvasti vahvistunut, ja toisaalta vaatimukset julkisten ja

- 1 Im, Z. (2021). Uhatut Duunarit: Miten automaation uhka muuttaa äänestämistä? [Policy brief; ks. myös Status decline and welfare competition worries from an automating world of work : the implications of automation risk on support for benefit conditionality policies and party choice, Väitöskirja, Helsingin Yliopisto]
- 2 Esim. Eurooppalainen ilmastolaki; Euroopan vihreän kehityksen ohjelma,
- 3 EU:n teknologiastrategiasta komission toiminnan painopisteenä
- 4 Valtiovarainministeriön kansantalousosasto (2021). "Taloudellinen Katsaus - Syksy 2021"; Ailisto, H. (ed) et al (2015). Finland - The Silicon Valley of Industrial Internet.
- 5 Koste et al 2022: Metropoli 2030. Viisi skenaarioita Helsingin seudulle. Demos Helsinki ja Labore.
- 6 Collin, J. et al (2015). Finland - The Silicon Valley of Industrial Internet.
- 7 Lavrinenko, O., Ignatjeva, S., Ohotina, A., Rybalkin, O., & Lazdans, D. (2019). The role of green economy in sustainable development (case study: the EU states).
- 8 Junnilainen, L. (2021). Sosiaaliturvajärjestelmä ei tue kulttuurialan itsensätyöllistäjiä.
- 9 Saikkonen, P. & Ylikännö, M. (2020). Is There Room for Targeting within Universalism? Finnish Social Assistance Recipients as Social Citizens.
- 10 Mäenpää, P. & Faehnle, M. (2016): Neljäs sektori – Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa.

avointen tilojen säilyttämiseksi osana kaupunkikuvaa ovat pysyneet agendalla.¹¹

Demokraattinen, monipuoluejärjestelmään nojaava hyvinvointivaltio pärjää keskinäisriippuvuusiensa maailmassa. Globaalin hallinnan agenda ovat myllertäneet pyrkimykset koordinoida ilmastokriisiä, muutto- liikkeitä ja uusien teknologioiden sääntelyä. Samaan aikaan talouden rakennemuutokset ovat pakottaneet eri toimialoja, kansalaisryhmiä ja politiikan agendoja uusiin tilanteisiin sekä kansallisesti että alueellisesti. Suomalainen hyvinvointimalli on muovautunut globaalin haasteiden puristuksissa. Sen puitteissa ja laitamilla eri poliittiset ryhmittymät ovat pyrkineet kasvattamaan toimijuuttaan monissa uusissa kysymyksissä. Merkittävä osa uusista yhteiskunnallisista ilmiöistä saa kuitenkin ilmentymänsä jossain muualla kuin puoluepolitiikassa. Ruohonjuuritasolla leviää globaalista paikalliseen monenlaisia aloitteita, jotka näkyvät niin kansalaisliikkeinä, kampanjoina kuin uudenlaisena, missiovetoisena yritystoimintanakin.

Maailmantalouden kasvun painopiste tasapainoilee lännen ja idän välillä, ja suurvaltasuhteet Kiinan ja Yhdysvaltojen johdolla sanelevat edelleen maailman politiikkaa. Matalan kasvun vaihe on vakiintunut suureksi, 2000-luvun ensimmäistä puolikasta määrittäväksi trendiksi. Talouden verkostoituminen on jatkuvasti nakertanut valtion valtaa suhteessa markkinoihin erityisesti digitaalisten markkinoiden kautta. YK-vetoinen hallintojärjestelmä heijastelee poliittisten ja taloudellisten painopisteiden muutoksia ja on pystynyt jokseenkin joustamaan valtapyrkimysten mukaisesti. Näin ollen se on pysynyt globaalin hallinnan rakenteena, jonka kautta demokraattiset ja epädemokraattiset järjestelmät jäsenävät näkyvää osaa yhteistyöstään.

Kiinan vaikutusvallan kasvu ei ole kuitenkaan täysin keskittynyt YK-vetoisen hallintojärjestelmän institutioihin, ja se on osittain luomassa omaa rinnakaisjärjestelmää omilla organisaatioillaan.¹² EU on vähitellen onnistunut pyrkimyksissään paikata demokratiavajetta, ja sukupolvien vaihtuessa sen olemassaolo on vakiintu-

Matalan kasvun vaihe on vakiintunut suureksi, 2000-luvun ensimmäistä puolikasta määrittäväksi trendiksi.

nut osaksi eurooppalaista hallintojärjestelmää myös kansalaisten suuntaan. Toisaalta EU on kasvattanut vaihteittain asemaansa päätöksenteossa ja rahoituksessa, mikä herättää edelleen epäluuloa sekä osassa kansalaisia että päättäjien joukossa. Uuden geopolitiikan jännitteet heijastuvat kansalliseen politiikkaan ja tukevat sekä kansallisten että EU-tason rakenteiden vahvistamista.

Suomen poliittisen kentän jyrkkä ideologinen polarisaatio on jäänyt toteutumatta. Uuden geopolitiittisen tilanteen ja kansainvälisen järjestelmän sisäisten ristivetojen rinnalla alueiden väliset erot ovat korostuneet myös Suomessa, mutta tämä ei poliitikkojen eikä politiikan tasolla näy kansainvälisten trendien mukaisena kärjistymisenä.¹³ Sisäinen muuttoliike on käytännössä pysähtynyt ja enää kolme-neljä isointa seutua kasvaa.¹⁴ Maahanmuutto kohdistuu Helsinkiin, mutta ei ole riittävän suurta tasapainottaakseen koko maan väestöpyramidia. Väestörakenteen muutokset haastavat sosiaali- ja terveystaloutta. Suomessa aluehallintomalli on yhtäältä poistanut siloja, toisaalta tuottanut uusia esimerkiksi kaavoituksen ja sotopalvelujen takaamisen väliin ja eriarvoistumiseen vaikuttaa kimppu uusia taustatekijöitä.

Perinteiset, yhdessä Suomen poliittisen järjestelmän kanssa kehittyneet luokkaidentiteetit ovat edelleen haalistuneet,¹⁵ mutta ne ohjaavat edelleen äänestyskäytymistä taustalla. Uusia perustoja yhteisöille on kehi-

tetty ilmastokysymyksissä vanhojen jakolinjojen yli, mutta vasemmisto-oikeisto-jaottelu pätee edelleen esimerkiksi ilmastotoimien värityksessä talouspolitiikassa.¹⁶ Pitkäjänteisten uudistusten tukeminen komitealaitoksen avulla on onnistunut tuomaan laajapohjaista kannatusta sosiaaliturvauudistukselle¹⁷ sekä eläkejärjestelmän uudistamiselle.¹⁸

Julkisessa keskustelussa eri puolueiden kannattajat pitävät yllä vastakkainasettelua erityisesti ilmasto- ja maahanmuuttokysymyksissä. Affektiivinen, eli tunnepohjainen polarisaatio¹⁹ on vahvistunut erityisesti siten, että punavihreä ja radikaalioikeistolainen blokki erottuvat yhä selkeämmin muista²⁰. Verrattain pieni vähemmistö pitää hallussaan maahanmuuttokeskustelun nationalistista kulmaa ja on onnistunut vakiinnuttamaan itselleen näkyvän paikan mediassa. Valtavirran poliittinen keskustelu tunnistaa yhä tarkemmin eri elämäntilanteet, joissa maahanmuuttotausta tai kulttuuriset kysymykset ovat yksi elämäntilanteen vaikuttava tekijä muiden joukossa. Eri kokemukset maahanmuutosta ja maahanmuuttajista ovat tyypillisesti erilaisia sukupolvien välillä²¹, mutta maahantuloa koskevat rajoitukset ja esimerkiksi kansalaisuuden myöntäminen tai epäminen ovat pysyneet poliittisen keskustelun agendalla.

Yllättävät ilmiöt, tapahtumat ja kriisit, joita digitaalinen viestintä kärjistää, haastavat politiikan agenda ja demokraattista päätöksentekoa yhä kiihtyvällä tahdilla. Uusien ilmiöiden sanoittaminen on parlamentaarisessa puheessa perustunut vain osin vakiintuneisiin puheta-poihin, ja asiallisuuden raamit on määritelty toistuvasti uudelleen sekä käytettävän puhetyylin että politiikan arkeen linkitettyjen teemojen osalta.

Totuuteen, avoimuuteen ja tasapuolisuuteen sitoutuneen median kenttä on muuttunut, vaikka sosiaalinen

Yllättävät ilmiöt, tapahtumat ja kriisit, joita digitaalinen viestintä kärjistää, haastavat politiikan agenda ja demokraattista päätöksentekoa yhä kiihtyvällä tahdilla.

media jatkuvasti haastaakin sen asemaa myös Pohjoismaissa.²² Suomessa perinteisen median kenttä on edelleen vahva. Digitalisaation synnyttämät uudet kulttuuriset ilmiöt koetaan yhä uhkiksi faktapohjaisuudelle, lukutaitoudelle ja jaetulle kansalaisymmärrykselle. Koulutus, kansalaisliikkeet ja laaja yhteiskunnallinen keskustelu ovat myös edesauttaneet sosiaalisen median nurjan puolen, erityisesti häirinnän ja vihapuheen, hillinnässä eri keinojen kirjolla²³. Tämä on tukenut esimerkiksi journalistien ja tutkijoiden mahdollisuutta ja halukkuutta osallistua kärjekkäisiä näkemyksiä herättäviin yhteiskunnallisiin keskusteluihin ja lisännyt kansalaisten resilienssiä näiden ilmiöiden edessä.

Suomalaisen monipuoluejärjestelmän nojaaminen sitkeästi perinteisten ryhmittymien verkostoihin, kuten työmarkkinajärjestöihin, on estänyt näiden perusteellisen uudistamisen. Samaan aikaan politiikan tekeminen on kuitenkin osin karnevalisoitunut sekä edustuksellisissa rakenteissa että niiden ulkopuolella.

11 Haapajarvi, L. et al (2021). Hyvä naapuri, hyvä Suomalainen - Erontekojen ja kuulumisen käytännöt Helsingin monietnisisillä asuinalueilla.; Ruuskanen et. al (2020): Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa.
12 Barma, N. et al (2009). A world without the West? Empirical patterns and theoretical implications.
13 Fornaro, P. (2021). Onko Suomalainen politiikka polarisoitunut?
14 MDI (2021). Väestöennuste 2040.
15 Im, Z et al (2020). Neljän kuplan kansa : miten suomalaiset äänestävät?

16 Kantola, A. et al (2020). Kansalaiset koronakriisin kourissa: Mitä poliittisia toimia kannatetaan?
17 Saikkonen, P. et al (2020). Sotupuntari: Suuntia sosiaaliturvan uudistukseen.
18 Komp-Leukkunen, K., & Rantanen, V. (2021). A Case of Intergenerational Conflict: The 2015 Finnish Citizens' Initiative on Pension Indexation.
19 Ks. esim. Isotalo, V. et al (2020): Polarisoituu politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosuunnitelmät 2003-2019; Eduskuntavaalitutkimus 2019. Oikeusministeriön julkaisu
20 Kekkonen, A., ja Ylä-Anttila, T. (2021): Affective blocks: Understanding affective polarisation in multi-party systems.
21 Haapajarvi, L. et al (2021). Hyvä naapuri, hyvä Suomalainen - Erontekojen ja kuulumisen käytännöt Helsingin monietnisisillä asuinalueilla.
22 Allern, S., Blach-Ørsten, M., Kantola, A., & Pollack, E. (2021). Development trends and challenges in Nordic political journalism.
23 Kantola, A. & Harju, A. A. (2021). 'Tackling the emotional toll together: How journalists address harassment with connective practices'.

Nuoremman sukupolven osittainen eriytyminen edustuksellisen päätöksenteon rakenteista on tämän seurauksena kiihtynyt ja tyytymättömyys taloudellisen murroksen seurauksiin kanavoituu politiikan ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan²⁴. Toisaalta ilmastokriisin vaikutus puolueiden agendoihin on ollut osittain tasa-päistävä, kun ilmaston lämpenemisen seuraukset ovat alkaneet realisoitua.

Tutkijoiden ja politiikan vuorovaikutus on aiempaa korkealaatuisempaa, mutta päätöksenteko ei vielä ole pystynyt huomioimaan pitkän aikavälin kompleksisia ongelmia ja niiden erityislaatuja riittävästi²⁵. Ilmastopoliittikka on ohjannut yhä selkeämmin rahoitusta ja antanut suuntaa yhteiskunnan ja elinkeinojen uudistamiselle. Vahvoja ohjauskeinoja on kuitenkin vaikeaa löytää, ja politiikka keskittyy edelleen liiaksi siihen, mitä on mahdollista ohjata sen sijaan, että se keskittyisi siihen, mitä pitäisi ohjata. Panostus elinikäiseen oppimiseen ja eriarvoisuuden kasvun taittamiseen lasten ja nuorten osalta on osittain helpottanut talouden rakennemuutosten seurauksiin sopeutumista. Oppivelvollisuuden pidentämisen vaatimien resurssien riittämättömyys ja näiden haasteisiin nähden tehon kohdentaminen pitävät kuitenkin keskustelua sukupolvien ja alueiden välisestä oikeudenmukaisuudesta yllä. Tämä on toisaalla vahvistanut kehityskulkua, jossa suuri osa kansalaisista tukee päättäväisiä ilmastotoimia juuri oikeudenmukaisuuskysymysten perusteella.²⁶

Ymmärrys demokratiainnovaatioiden soveltamisesta Suomessa on vahvistunut ja tiedonvaihto helpottunut, vaikka perinteisen päätöksenteon mallit ja päättäjien asenteet estävät edelleen niiden hyödyntämisen. Osallisuuden merkitys keskeisenä poliittisena kysymyksenä on säilynyt osallistavan käänteen ja sen seurausten yli. Silti eri instrumenttien puutteellinen juurruttaminen järjestelmään on jättänyt innovaatiot suurimpien kaupunkien etuoikeudeksi. Tästä syystä osallisuuden vaatimukset ovat myös menettäneet koettua relevanssiaan politiikan arjessa.

Tutkijoiden ja politiikan vuorovaikutus on aiempaa korkealaatuisempaa, mutta päätöksenteko ei vielä ole pystynyt huomioimaan pitkän aikavälin kompleksisia ongelmia ja niiden erityislaatuja riittävästi.

Nuorten, pienituloisten ja heikosti koulutettujen huomattavasti matalampi äänestysint²⁷ on johtanut siihen, että edustuksellinen demokratia on jäänyt yhä selvemmin tunnistettavien, osin härskestikin omaa intressiään ajavien ihmisryhmien haltuun. Perinteisten kanalien kautta politiikkaan aktiivisesti osallistuminen on traditio, jota hyvätuloiset ja ikääntyvät dominoivat. Ulkopuolelle jäävien ryhmien todellisuus ei löydä perinteisistä kanavista luontevaa reittiä päätöksentekoon. Monet heistä kokevat vaikuttamisen politiikan ja talouden suuriin rakenteisiin mahdottomalta ja kaukaiselta. Näillä ihmisillä ei ole poliittisesta päätöksenteosta näkyvyyttä tai kuuluvuutta. Uusien teknologioiden ja osallistumisen uusien muotojen avulla ongelmaa yritetään ratkaista kuitenkin yhä useammassa prosesseissa. Suomessa päättäjien ja tutkijoiden muodostama ydinryhmä vaihtaa oppeja kansainvälisten malliesimerkkien kanssa eri kokeiluista ja osallistumisen muodoista.²⁸

Demokratiainnovaatiot ovat myös onnistuneet elvyttämään nuorten ja muiden syrjäytyneiden ryhmien poliittista osallistumista niillä paikkakunnilla, joissa resurssit ovat mahdollistaneet vaihtoehtoisten osallistu-

24 Nemčok, M., & Wass, H. (2021): Generations and Political Engagement.

25 Hiilamo, Heikki (2021) Tutkimukseen perustuvan asiantuntijatiedon käyttö päätöksenteossa: esimerkkinä sote-uudistus.

26 Wass, H. et al (2021). Päättäjät Poliitiikan pyörteissä: Näkemyksiä ilmastopoliitikasta, demokratiasta, ja päätöksentekoon vaikuttamisesta.

27 Kantola, A., Wass, H., Lahtinen, H., Peltoniemi, J. & Heikkilä, T. (2019): Vaalinavigaattori. Katso mistä löytyy eniten käyttämättömiä ääniä.

28 Aitamurto, T. (2012). Crowdsourcing for democracy: A new era in policy-making.

mistapojen (mm. Kansalaisraadit ja osallistuva budjetointi) tehokkaan toteutuksen.²⁹ Demokratiainnovaatiot ovat toisaalta kasvattaneet uudella tavalla kuulua yhtäällä hyvätuloisten ja ikääntyvien ja toisaalla nuorten ja syrjäytyneiden välillä poliittisen osallistumisen muotoina. Vanhemmat sukupolvet ja hyvätuloiset suosivat perintisiä osallistumistapoja, kun taas nuorille ja syrjäytyneille demokraattinen legitimitetti perustuu enemmän suoraan, osallistavaan demokratiaan.³⁰

Eri sukupolvien ja intressiryhmien väliset jännitteet ovat kasvaneet,³¹ mikä ilmenee sekä aluekohtaisesti että kansallisella ja ylikansallisella tasolla erityisesti affektiivisen polarisaation muodossa puolueiden agendoista riippuen. Edustuksellinen demokratia näyttäytyy edelleen suljettuna järjestelmänä, jonka rakenteiden uudistaminen törmää tiukimman valtaeliitin vastustukseen yhä uudestaan³². Se myös houkuttelee yhä kapeammalla kärjellä uusia edustajia parlamentaarisen politiikan ammattilaisten tehtäväkentän käydessä yhä kuormittavammaksi ristiriitojen ja merkityksettömyyden³³ lisääntyessä.

Poliittisen osallistumisen eriytyminen on Suomessa johtanut siihen, että lobbareiden³⁴ ja verkostojen mahdollisuudet vaikuttaa politiikkaan on korostunut.³⁵ Nämä perinteisten voimakkaiden eturyhmätoimijoiden ympärille ja niiden perintönä syntyneet toimijat vaikuttavat poliittiseen agendaan, hivuttavat päätöksiä läpi prosessien, saavat tietoa meneillään olevista jatkuoista sekä syöttävät päätöksentekoon käsitteitä, joita myöhemmin hyödyntävät. Asiantuntijoiden vallankäytön mekanismit ovat vahvistuneet, ja erityisesti ilmastomuutoksen, teknologian kehitykseen ja sosiaali- ja terveysalaan keskittyneiden vaikuttajien asiantuntijavalta on edelleen laajaa. EU:n voimakas ohjaus ilmasto- ja teknologiakysymyksissä vaikuttaa vahvasti myös kan-

salliseen politiikkaan ja uusintaa poliittisia jakolinjoja EU-tason ohjausta koskevien kiistojen suhteen. Voimakas lobbaus EU-tasolla kytkeytyy yhä vahvasti kansallisen tason poliittisiin kiistoihin eri eturyhmien välillä. Jatkuva tasapainottelu taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden jatkuu näkyen esimerkiksi ilmastokysymyksiin liittyvässä polarisaatiossa.³⁶

Näin skenaario etenee:

2022-2025

Koronapandemian aikaisten toimien arviointi sekä ilmastokriisin ratkaisujen ensisijaisuuden tunnustaminen vauhdittaa hallinnollisten siilojen purkua ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämistä. Hyvinvointialueiden käynnistymisessä tulevat esiin alueiden lähtökohtaerot, mikä heijastuu myös ihmisten arkeen ja synnyttää keskustelua alueiden ja ihmisten välisen tasa-arvon murenemisesta. Maailmanpolitiikassa Yhdysvaltojen jatkuvasti epävakampi sisäpoliittinen tilanne, Kiinan nousun kiihtyminen ja Venäjän valtapyrkimysten uudet muodot tuottavat toistuvasti kireyttä, mikä vaikuttaa myös globaalin talouden kehityskulkuun. Valtioiden epätasainen sitoutuminen ilmastokriisiin globaalisti tuo EU:lle paineita pitää kiinni omasta vihreän siirtymän suunnitelmastaan samaan aikaan kun sen legitimitettä kansalaisten suuntaan on vahvistettava.

2026-2030

Uudenlaiset kansalaisten osallistumiskanavat ovat vakiintuneet käytännöiksi eri hallinnon tasoille. Myös hyvinvointialueet ovat juurtuneet osaksi Suomen

29 Christensen, H. S., Jäske, M., Setälä, M., & Laitinen, E. (2017). The Finnish Citizens' Initiative: Towards Inclusive Agenda-setting?.

30 Christensen, H. S., Karjalainen, M., & Nurminen, L. (2015). Does crowdsourcing legislation increase political legitimacy? The case of Avoim Ministeriö in Finland.

31 Komp-Leukkunen, K., & Rantanen, V. (2021). A Case of Intergenerational Conflict: The 2015 Finnish Citizens' Initiative on Pension Indexation.

32 Wass, et al (2021): Päättäjät politiikan pyörteissä. Näkemyksiä ilmastopoliitikasta, demokratiasta ja päätöksentekoon vaikuttamisesta.

33 Mannevu, M. (2020). Anxious politicians: Productivity imperatives in the Finnish Parliament, (policy brief Mannevu, M. (2020): Onko politiikka liian kuluttava intohimotyö?)

34 Holopainen, M., & Nordström, L. (2020). Suomeen tarvitaan kattava lobbausrekisteri.

35 Kantola, A. (2020). Gloomy at the top: How the wealthiest 0.1% feel about the rest.

36 Chen, T. H. et al (2021). Polarization of climate politics results from partisan sorting: Evidence from Finnish Twittersphere.

edustuksellista järjestelmää ja levittäneet demokratia-innovaatioita uusille alueille. EU:n ilmastoon ja teknologioden sääntelyyn liittyvä poliittinen ohjaus vaikuttaa yksityisen sektorin investointeihin samaan aikaan kun yhteistyö yritysten ja julkisen sektorin välillä on yhä tiiviimpää. Poliittisessa päätöksenteossa asiantuntijavalta näyttäytyy selkeimmin kysymyksissä, jotka liittyvät kehittyneen teknologian sääntelyyn. Silti kehittyvä, poliittisen eliitin ja tutkimustiedon tuottajien ja välittäjien keskinäinen yhteistyö tekee päätöksenteosta aiempaa läpinäkyvämpää ja ymmärrettävämpää. Ideologinen polarisaatio ei ole jyrkentynyt Suomessa monien maiden viitoittamassa tahdissa, mutta edustuksellisen järjestelmän muutokset ja ilmastotoimien vaikutusten realisoituminen ovat pitäneet yllä ja kiihdyttäneet affektiivista polarisaatiota. Väestörakenteen muutoksen vaikutukset sekä poliittiselle osallistumiselle että hyvinvointialueiden vastuulla olevan sosiaali- ja terveysjärjestelmän kuormitukselle ovat keskeisiä kotimaan poliittikan agendan kysymyksiä.

2031-2035

EU:n ilmastotoimien toteuttaminen laahaa jäljessä siitä huolimatta, että esimerkiksi rahoitustaksonomia on ohjannut elinkeinojen kehitystä jo vuosikymmenen. Kansainvälisesti katsottuna yhä useampi valtio on kuitenkin sitoutunut ilmastonmuutoksen hillitsemisen ja elonkirjon köyhtymisen hillitsemiseen kunnianhimoisilla vuosilukutavoitteilla. Väestörakenteen muutos Suomessa on haastanut eläkejärjestelmän, mutta yleisesti muutoksen tuomia haasteita sosiaali- ja terveysjärjestelmälle on onnistuttu ratkaisemaan esimerkiksi panostuksilla teknologian kehitykseen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen. Sosiaaliturvauudistuksen toimeenpanon alkuvuodet ovat takanapäin ja sen vaikutuksia eri sukupolvien ja kansalaisten elämäntilanteiden sekä kustannusten näkökulmista arvioidaan uuden vuosikymmenen alkupuolella. Perinteiset puolueet ovat osittain päivittäneet agendojaan näiden kysymysten suhteen ja tasapainoilevat vuosikymmeniä vanhojen ja päivitettävien mielikuvien välimaastossa. Edunvalvontajärjestelmä on käynyt läpi samansuuntaisen kehityskulun ja pitää yllä vakiintuneita päättäjiä samaan aikaan kun työelämän rakenne muutokset sekä työelämä ja väestöpohjan monimuotoistuminen jättävät paljon eri toiminnan muotoja ja kansalaisten intressejä tämän ulkopuolelle.

Yleisesti muutoksen tuomia haasteita sosiaali- ja terveysjärjestelmälle on onnistuttu ratkaisemaan esimerkiksi panostuksilla teknologian kehitykseen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen.

2036-2040

Talouden rakennemuutokset ovat johtaneet Suomessa siihen, että perinteisiä teollisia työpaikkoja on jäljellä muutamia kymmeniä tuhansia. Muutoksen vaikutukset eivät enää puhuta laajasti julkisessa keskustelussa, sillä esimerkiksi hoiva-ala ja erikoistumista vaativat teknologia-alat työllistävät voimakkaasti eri tehtävistä kiinnostuneita ja osaavia kansalaisia ja teollisten työpaikkojen taantuminen on jo useita vuosikymmeniä jatkunut kehitys. Elinikäinen oppiminen on vähitellen juurtunut osaksi työuria eri aloilla ja uusien ammattien sekä väestörakenteen muutoksesta johtuvat työvoiman tarve hoiva-aloilla on tuonut liikkuvuutta työuriin. Poliittisen osallistumisen muutos on vakiinnuttanut kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia päätöksentekoon ja paikallisesti toteutettavat demokratiainnovaatiot ovat sekä tiedon ja tutkimuksen lisääntymisen että digitaalisten teknologioiden kehittymisen myötä lisänneet päätöksenteon koettua oikeudenmukaisuutta. Alueelliseen eriarvoistumiseen on osittain kyetty vastaamaan erityisesti koulutusmahdollisuuksia ja osallistumista tukemalla, mutta ilmastonmuutoksen hillinnän epätasaisia vaikutuksia eri aloihin ja ryhmiin ei ole täysin pystytty lieventämään. Tämän aiheuttama poliittinen eripura ja voitaja - häviäjät -mielikuvien ylläpito, työvoimapula ja muuttoliikkeen kasautuminen pääkaupunkiseudulle aiheuttavat jännitteitä eri hallinnon tasojen ja poliittisten ryhmittymien välillä.

3. Vaihtoehtoiset tulevaisuuskuvat

Murentuvan kansallisvaltion Suomi -skenaario

Pandemian jälkeisessä maailmassa globalisaation vauhti on hidastunut. On tapahtunut uusi paikallisuuden nousu. Vuoden 2040 Suomessa menee edelleen kohtuullisen hyvin, kiitos 2020-luvun uusien investointien. Alueiden ja ihmisryhmien todellisuudet erkaantuvat ja luokkakierro hidastuu. Vahva paikallisen osallistumisen ja yhteistyön kulttuuri etäännyttää ihmisiä kansallisista ja ylikansallisista kysymyksistä.

Globaali talous	Vahva globaali kasvu 2020-luvulla päättyy pitkäaikaiseen lamaan. Iso osa Eurooppaa jää globaalin talouden sivuraiteille.
Teknologinen muutos	Suomeen on syntynyt uusia valmistamisen työpaikkoja ja asiantuntijatehtäviä, alustapalvelut ovat siirtäneet palvelutyöpaikkoja pois Suomesta.
Ideologinen kenttä	Globaali järjestelmäkilpailu on tuonut uusia ideologioita haastamaan perinteistä vasemmisto-oikeisto jakoa.
Muuttoliike	Maan sisäinen muuttoliike hidastunut, maahanmuutto vähentynyt ja suuntautuu lähes yksinomaan Helsingin seudulle.
Poliittisen päätöksenteon rakenteet	EU on pirstaloitunut ja yhä useampi jäsenvaltio ja alue neuvottelee itselleen erityisoikeuksia ja päätösvaltaa eri politiikan lohkoille.
Ilmastopolitiikka	Arkipäiväistynyt keskeiseksi politiikan sektoriksi mutta vahvoja ohjaukeinoja tai merkittävää rahoitusmekanismeja ei ole kehittynyt.
Demokratiainnovaatiot	Kunnat hyödyntävät innovaatioita laajasti, niille delegoidaan suoraa valtaa ja niiden ympärille syntyy globaaleja, paikallistason toimijoiden kehittäjäyhteisöjä.

Suomen kehitys heijastelee jokseenkin muun Euroopan kehitystä, vaikka Suomi onkin jälleen kerran uuden aikakauden menestyjien joukossa. 2020-luvun pandemia laittoi käyntiin rohkean investointibuumin, joka piti lupavaa vauhtia yllä aina vuosikymmenen loppupuolelle.¹² Mutta sitten vastaan tulivat globaalin talouden muutosten tuottamat realiteetit: ihmisten liikkuvuus ei lopulta palannut pandemiaa edeltävän ajan tasolle, palveluelinkeinot keskittyivät globaalien digi-jättien käsiin, uusia yrityksiä ei enää syntynyt lopettaneiden tilalle ja globaalien tuotantoketjujen toimivuuden epävarmuus tuotti jatkuvaan niukkuutta. Monessa maassa ja kaupungissa iloitiin Suomen tapaan teollisuuden vähittäisestä paluusta kotimaahan. Silti työpaikkoja ilmestyy lopulta vahvasti automatisoituneeseen tuotantoon vähemmän kuin monet toivoivat. Suomi kuuluu kuitenkin niihin harvoihin maihin, joissa teollisten työpaikkojen kasvu edes jokseenkin peittää palvelutyöpaikkojen katoamisen tuomaa aukkoa, kiitos ennen kaikkea yritysten vahvan innovaatiovetoisen perustan ja innovaatio- ja koulutuspolitiikan edistyksellisyden. Suomi pärjää monia muita paremmin teollisten tuotteiden viejänä ja EU:n sisämarkkinat ovat edelleen suomalaiselle tuotteille otolliset.

Globaalin talouden kehitys jakaa siltikin Suomen eri alueita voittajiin ja häviäjiin. Erot ovat korostuneet entisestään 2020-luvun tilanteeseen nähden, mikä on johtanut myös paikallisten kulttuurien vahvistumiseen. Moni suomalainen ajattelee, että ihan hyvinhän tässä on mennyt, omalla kulmakunnalla kun menee lopulta ihan kohtuullisesti. Tarinaa Suomesta ja sen historiasta kerrotaan vähän eri tavalla kuin 2000-luvun alussa: nyt korostuvat taas heimot, maakunnat, paikallishistoriat ja niiden luomat erityispiirteet, eivät niinkään isot kansalliset ratkaisut ja koko Suomea kuvaavat tarinat. Iso joukko nuorista näkee tulevaisuutensa omalla seudulla, jossa vakaat valmistavan teollisuuden yritykset tarjoavat mukavasti töitä niille, jotka haluavat jäädä. Usein tarjolla on myös mahdollisuuden kouluttautua jatkuvasti eteenpäin. Työehdot ovat hyvät, koska osaavasta, sitou-

tuneesta työvoimasta on pulaa.³ Toisaalta mitä pidemmälle 2030-lukua mennään, sen vähemmän yritykset uudistuvat ja investoivat uuteen. Uusien ideoiden virta hidastuu ihmisten vähentyneen liikkuvuuden, kapeiden markkinoiden myötä ja ajattelumallien osittaisen sisäänpäin käpertymisen myötä.

Helsinki on Suomen mittakaavassa entistä enemmän oma todellisuutensa. Kaupunki kasvaa ja kansainvälistyy,⁴ vaikkei enää samaa tahtia kuin 2000-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä. 2020-luvun taitteen näkökulmasta Helsinki on ehkä vähän tylsä kaupunki, sillä vapaa-ajan palveluita ja kaupunkielämää on niukemmin kuin parhaina vuosikymmeninä. Kaikkea saa kuitenkin verkosta suoraan kotiin.⁵ Elämänlaatu on siis hyvä, vaikka ihmisistä on tullut kotikeskeisiä ja uudet ilmiöt löytyvät enemmän digitaalisesta maailmasta kuin kaupungin kaduilta. Toisaalta Helsinki myös pärjää taloudellisesti kohtuullisen hyvin, vaikka muuttajavirrat ovat heikentyneet ja osaajista on kova kilpailu.

Taloudellinen vakaus on myös pitänyt keskiluokkaan identifioituvat suhteellisen tyytyväisenä ja poliittiset voimasuhteet melko vakaina. Eri kansalaisryhmien osallisuutta yritetään tukea panostamalla kaupunginosaan ja niiden digitaaliseen infrastruktuuriin sekä huolehtimalla perinteisten yhteyksien ja tilojen toimivuudesta. Teknologia korjaa tehokkaasti palveluissa ihmistyötä, jota toisaalta tarvitaan jälleen kasvavien teollisuusyritysten ja terveydenhuollon palvelukseen. Vaikkei Helsinki ole aiemmin ollutkaan kummoinen teollisuuskaupunki, vetää Helsingin seutu reuna-alueineen puoleensa vähitellen myös rohkeimmin uuteen investoivia teollisuusyrityksiä, joiden työvoiman saanti on osoittautunut liian vaikeaksi ikääntyvän Suomen itsellisissä ja vähän sisäänpäin kääntyneissä maakunnissa.

Taloustaloustiikka ja ilmastomuutos ovat pysyneet toisiinsa kytkeytyneinä. Suomalaiset pitävät itseään edelleen ratkaisulähtöisinä ja tärkeisiin asioihin vakavasti suhtautuvina. Niinpä ilmastomuutos on tärkeä teema Suomessa. Kansalliset päästöt ovat pienentyneet,

1 Valtiovarainministeriön kansantalouselosasto (2021). "Taloudellinen Katsaus - Syksy 2021".

2 Nordea (2021). Nordea Economic Outlook.

3 Valtonen, M. (2021). Kauppakamarikysely: Lähes 75 prosenttia yrityksistä kärsii työvoimapulasta - Rajoittaa merkittävästi yritysten kasvua ja liiketoimintaa.

4 Cantell, T. et al (2019). Helsinki's present state and development 2019.

5 Kiviniemi, M. & Kurjenoja, J. (2021). Digioistaminen kasvoi Suomessa yli viidenneksellä - kotimainen verkkokauppa valtasi markkinoita.

kiitos 2020-luvun rohkeiden investointien ja yhteiskunnan sähköistymisen.⁶ Kotimainen teollisuus on kehittänyt maailman puhtaimpia tuotantoratkaisuja ja iso osa ihmisistä on muokannut vähän vähältä elämäntapavalintojaan vähäpäästöiseen suuntaan. Mutta globaalisti ilmastomuutos ei ole oikein hallinnassa, koska ilmastotoimien rahoituksesta ja yhteisistä pelisäännöistä ei edelleenkään päästä sopuun ristiriitojen repimillä globaalien päätöksenteon foorumeilla. Monet puhuvat uusista yllättävistä ratkaisuista⁷ ja suomalaisen teknologian roolista uusissa hiilen sitomisen muodoissa ja ilmakehämanipulaation ratkaisuissa. Pettyneimpiä tilanteeseen ovat 2000-luvulla syntyneet, jotka syyttävät vanhempiaan vakavasta epäonistumisesta. Osa heistä on päättänyt jäädä ikuisen koululakkoon ja olla hankkimatta kunnan ammattia. He kantavat silti kortensa kekoon ja tekevät vapaaehtoistyötä hoivasektorilla, pahan rahatalouden ulkopuolella.

Tämä uusi globaalinen (tai oikeammin glokaalin) talouden aika on murentanut EU:ta. Monien alueiden kytkökset globaaliin talouteen ovat löyhentyneet ja tavaroita ja palveluita vaihdetaan entistä enemmän paikallisesti. Siksi yhä useampi valtio on lähtenyt neuvottelemaan itselleen takaisin päätösvaltaa ja erivapauksia, minkä seurauksena EU toimii yhä kapeammalla määrällä sektoreita ja pienenevillä resurssilla. EU-aikakauden ja globaalien talouden hyytyminen luo ideologiseen kenttään hämmennystä ja murrosta: EU- ja edistysmyönteisten liberaalien ryhmien takki on tyhjä, samoin EU- ja maahanmuuttovastaisuudesta käyttövoimasta hakeneen populismin. Vahvan johtajan perään huutelevat demokratian kyseenalaistajat saavat näkyvyyttä, osa heistä rakentaa ideologiaa autoritaaristen valtioiden johtajien oppien ympärille. Toiselta suunnalta esiin nousevat erilaiset radikaalidemokratian kannattajat sekä suuri joukko erilaisia yhden asian liikkeitä. Nämä internet-aikakauden ideologiat ja liikkeet ovat lähtökohtaisesti globaaleja ja uudet ideat leviävät nopeasti. Alueellisesti pirstaloituneessa Suomessa ne näkyvät epätasaisesti, osasta niistä kehittyvät vahvoja alueellisia liikkeitä, jotka vaikuttavat seudun ilmapiiriin ja paikallispolitiikkaan merkittävästi.

Suurta enemmistöä nämä ideologiat eivät kuitenkaan kiinnosta, heidän katseensa on käytännönläheisemmässä oman seudun asioiden hoidossa. Niihin vaikuttaminen on monien mielestä aiempaa helpompaa: kunnat ja maakunnat ovat avanneet uudenlaisia vaikuttamisen kanavia ja monien palveluiden tarjonta tapahtuu yhä vahvemmin kumppanuudessa julkisten organisaatioiden, järjestöjen, yritysten ja palvelujen käyttäjien välillä. Globaali paikallisdemokratian liike on auttanut liikuttamaan kansalaisosallistumisen ja puntaroivan päätöksenteon käytäntöjä yli rajojen kaupungista ja kunnasta toisiin⁸. Moni suomalainen kunta on mukana omassa kansainvälisessä verkostossaan,⁹ jossa demokratialle ja paikallisuudelle kehitetään uusia muotoja. Nämä prosessit luovat paikallista kulttuuria ja tuovat elinkeinoja, kansalaistoimintaa ja politiikkaa lähemmäs toisiaan, synnyttäen yhä vahvempia paikallisia ekosysteemejä. Vahvan ja monipuolisen paikallisen kansalaisosallistumisen käänköpuolena on yhä voimistuva alueiden välinen kulttuurinen erkaantuminen.

Samalla kansallinen ja paikallinen politiikka erkaantuvat toisistaan yhä selkeämmin erityisesti Helsingin ulkopuolisen Suomen näkökulmasta. Monille valtakunnanpolitiikka näyttää etäisenä asiana, jota dominoivat politiikan ammattilaiset ja uusien poliittisten liikkeiden kellokkaat. Monelle kulttuurinen hyppy isompaan kaupunkiin tai ulkomaille kuulostaa vieraalta. Oman paikkakunnan verkostot, luottamus- ja velvollisuussuhteet ovat monelle tärkeitä: pitää huolehtia sukulaisista, osallistua yhteisten asioiden hoitoon sekä omassa naapurustossa että kunnassa, ja onhan myös tärkeää huolehtia, että oman alueen talous pyörii ja yrityksiin riittää työvoimaa. Parin vuosikymmenen harjoittelun tuloksena vaihtoehtoja saada oma äänensä kuuluville paikallisessa politiikassa ja päätöksenteossa on monipuolisesti tarjolla, ja näiden hyödyntämisestä huolehtivia aktiiveja löytyy tarvittaessa eri intressiryhmien riveistä. Aktiivinen kansalaisuus on arkipäiväistynyt ja yhteiskunta ajatellaan jälleen yhteisen kautta - jopa yhteisten asioiden hoitaminen kuulostaa jälleen yhdeltä keskeiseltä politiikan tehtävältä.

Onnistuneen rakennemuutoksen kausi -skenaario

Talouden ja yhteiskuntien suuri rakennemuutos on nytkähtänyt tässä skenaariossa eteenpäin. Päätöksenteon ja politiikan rakenteet ovat mukautuneet muuttuvaan maailmaan. Suomen ja koko Euroopan maalailemat kuvat teknologiaa ja taloutta kohti kestäviä ja reiluja ratkaisuja ohjaavasta politiikasta ja investoinneista ovat muuttuneet todellisuudeksi. Maahanmuutto on kasvanut ja vauhdittanut myös elinkeinojen uudistumista. Uusien sukupolvien valtaantulo on muuttanut kulttuuria ja myös politiikan agendoja merkittävästi.

Globaali talous	Globaali talouskasvu on vakaata, Eurooppa on uusintanut rooliaan globaalina talouden suurvaltana.
Teknologinen muutos	Digitalisaatio ja kiertotalous luoneet suuren määrän uusia palvelu- ja asiantuntijatyöpaikkoja, automatisaatio vähentänyt valmistavaa työtä.
Ideologinen kenttä	Uudistunut vasemmisto - oikeisto & nationalismi - globalismi -asetelma.
Muuttoliike	Maahanmuutto on tuplaantunut nykyisestä ja suuntautuu eri puolille maata, maakuntakaupungit parantavat vetovoimaansa,
Poliittisen päätöksenteon rakenteet	Uusia globaaleja sopimuksia ja standardeja, jotka ohjaavat päätöksentekoa myös EU:ssa aiempaa enemmän.
Ilmastopolitiikka	Vahvat globaalit sopimukset raamittavat kansallista politiikkaa ja ohjaavat rahoitusta isosti.
Demokratiaainnovaatiot	Demokratiaainnovaatioita hyödynnetään laajasti sekä paikallisella että kansallisella tasolla ja kansalaisraadeille delegoidaan suoraa valtaa.

6 Olkkonen, V. et al (2021). Effectiveness of building stock sustainability measures in a low-carbon energy system: A scenario analysis for Finland until 2050.

7 George, C., Merrill, R. K., & Schillebeeckx, S. J. (2021). Digital sustainability and entrepreneurship: How digital innovations are helping tackle climate change and sustainable development.

8 Christensen, H. S., Jäske, M., Setälä, M., & Laitinen, E. (2016). Demokraattiset innovaatiot Suomessa - Käyttö ja vaikutukset paikallisella ja valtakunnallisella tasolla.

9 Parsama, L. (2021). Kansainväliset asiat.

Vuoden 2040 Suomessa 2000-luvun alkuvuosikymmenen talouden ja sosiaalisten rakenteiden kehitys näyttää jälkikäteen selkeänä historiallisena jatkumona. Luotamus koulutuksen kykyyn muokata yhteiskuntaa ja luoda resilienssiä on pitänyt. Digitalisaation voimasta saarnattiin aikoinaan monen mielestä väsymykseen asti mutta lopulta huomattiin, että Suomi on läpikäynyt monet digitaalisen murroksen vaiheet, joiden tulevista vaikutuksista muualla vasta puhutaan. Elinkeinojen suuntaaminen clean techiin ja myöhemmin kiertotalouteen osoittautui sekin järjestyksesi, samoin kuin tiukka ja kunnianhimoinen ympäristöpolitiikka, joka ohjaa yrityksiä innovaatioihin. Pitkäaikainen työntö kohti missiovetoista ja innovaatioiden kautta kehittyvää ja julkisia investointeja painottavaa politiikkaa on saavuttanut keskeisen aseman. Nämä keinot ovat osoittautuneet onnistuneiksi talouden uudistumisen vauhdittajiksi.

Näiden tekijöiden ansiosta Suomeen on kehittynyt uusia, kasvavia yrityksiä, jotka operoivat erilaisia palveluita globaaleilla markkinoilla. Niiden maine, erikoistunut osaamis pohja ja erityinen kytkytyminen (yhteistyö julkisen sektorin kanssa, tutkimus- ja innovaatioekosysteemit) suomalaisen yhteiskuntaan vetävät perässään koulutettuja maahanmuuttajia Etelä-Euroopasta, Aasiasta ja Afrikasta.

Keskeinen tekijä Suomen 2020- ja 2030-lukujen menestyksessä on myös kasvanut maahanmuutto, kun nettomuuton vuotuinen keskiarvo on asettunut 25 000 ihmiseen. Se selittyy osin suomalaisten yritysten luomalla vetovoimalla ja osaajien intensiivisellä rekrytoinnilla.¹ Yhtä tärkeää on ollut kuitenkin EU:n vahvistunut kyky rakentaa globaalia asemaa. Siihen on kuulunut lähialueyhteistyö, jonka puitteissa maahanmuuttoa Afrikasta, Lähi-idästä ja Aasiasta on helpotettu. Tästä on muodostunut EU:lle voimavara, jonka avulla se on onnistunut sitouttamaan alueen maita mukaan rakentamaan yhteisiä pelisääntöjä, sopimuksia ja toteutuskumppanuuksia ilmasto- ja elonkirjopolitiikkaan, luonnonvarojen käyttöön, datatalouteen ja työmarkkinoille.²

Tämän uuden kumppanuuspolitiikan hyödyt ja peruslogiikka osataan selittää aiempaa paremmin. Siitä onkin syntynyt eräänlainen uusi eurooppalainen kon-

Keskeinen tekijä Suomen 2020- ja 2030-lukujen menestyksessä on myös kasvanut maahanmuutto, nettomuuton vuotuinen keskiarvo on asettunut 25 000 ihmiseen.

sensus, jonka nimiin yhä useampi poliittinen liike ja kansalainen osaa ja uskaltaa vannoa: Euroopan on vaikea saada läpi omaan arvopohjaansa nojaavia pyrkimyksiä ilman, että sillä on jotain tarjottavaa muulle maailmalle. Euroopassa on osaamista, pääomia ja monissa maissa vakaa ja vauras yhteiskunta, jonne moni haluaa muualta maailmasta. Väestörakenne on käynyt monella Euroopan seudulla kestävämmäksi sillä ihmisiä ei riitä hoiva-alalle, rakennuksille, palvelusektorille, monista asiantuntija-ammateista puhumattakaan. Tämä motivoi uutta väestö-, elinkeino- ja lähialuepolitiikan yhteenliittymää, joka luo Afrikkaan ja Lähi-itään toimivia osamiskeskittymiä, tuo Eurooppaan uutta maahanmuuttoa ja synnyttää samalla maailmanpolitiikkaan uudenlaisia pelisääntöjä levittävän vahvan koalition.

2000-luvun alkuvuosikymmenten maailma ja erityisesti politiikka näyttävät vuoden 2040 suomalaisille jo hieman hassuna haparointina ja erilaiset yhteiskunnalliset kiistat melko vähäpätöisiltä sekä pienillä asioilla ratkaistavilta. Tuon ajan suuret muutokset organisoitumisen tavoissa, viestintäkäytännöissä ja kulttuurisissa konventioissa³ ovat asettuneet osaksi ihmisten ja politiikan arkea, mikä on johtanut myös toiminnan organisoitumisen tehostumiseen. Toki monet ymmärtävät, että kyse oli suuresta murroksesta, jossa vanhat, totut

1 YLE News (2021). Chamber of commerce survey reveals Finland's "alarming" skilled-labour shortage.

2 Calel, R., & Dechezleprêtre, A. (2016). Environmental policy and directed technological change: evidence from the European carbon market.

3 Zhan, J. X. (2021). GVC transformation and a new investment landscape in the 2020s: Driving forces, directions, and a forward-looking research and policy agenda.

Taloudellinen kehitys suosii monia ja erityisesti nuorempia ikäluokkia. Yhä useammalla on tunne, että saa olla mukana koko yhteiskuntaa eteenpäin vievässä menestystarinassa.

malla on tunne, että saa olla mukana koko yhteiskuntaa eteenpäin vievässä menestystarinassa.

2020- ja 2030-lukujen Suomessa on paljon uusia ilmiöitä, joista keskustella ja joiden merkitystä pohtia. Nämä uudet asiat tuovat ihmisiä yhteen, synnyttävät uutta kansalaistoimintaa ja heijastuvat myös vähitellen politiikkaan. Ehkä jotain vastaavaa koettiin 2000-luvun alkupuolen internet- ja startup-huumissa, mutta silloin kaikki keskittyi muutama kymmeneen kortteleihin, konttorirakennuksiin ja alakulttuureihin Helsingissä ja Espoossa. Nyt uutta kuhinaa syntyy aivan yllättävissä paikoissa, joissa ihmiset pääsevät uuden tekemiseen makuun ja kytkettyvät osaksi globaaleja alakulttuureja. Eteenpäin on menty myös siinä, että omasta lähiympäristöstä voi löytää aiempaa paremmin tarttumapintaa uusille ideoille: kouluissa,⁴ järjestöissä, yrityksissä ja jopa puolueissa osataan napata kiinni uusista ajatuksista ja luoda niiden ympärille kasvumahdollisuuksia.

Niin, puolueet. Uusi eurooppalainen tarina ei tarkoita, etteikö sen ympärillä käytäisi ideologista vääntöä. Euroopan parlamentin ryhmittymät ovat solahtaneet luontevaksi osaksi kotimaista politiikkaa myös debatin osalta. Eurooppalaisen tason päätöksenteon arki heijastuu ajoittain myös kotimaisiin jakolinjoihin ja tuo niihin säännöllisesti alueellisen mittakaavan sävyjä, vaikka keskustelu koskisikin paikallisia ratkaisuja. Data- ja luonnonvaratalous ovat ottaneet merkittävän roolin yhteiskunnallisten mielipiteiden jakajina ja poliittisten jakolinjojen tuottajina.

ajattelumallit menivät nopeaan tahtiin uusiksi ja monien instituutioiden kyky ohjata kehitystä taantui. Ainahan siinä menee aikaa, ennen kuin uusi järjestys löytyy ja ihmiset oppivat puhumaan uusista asioista, nimeämään niitä ja löytämään niihin uudenlaisia näkökulmia. Näin kävi nyt myös siirtymässä globaaliin, digitaaliseen ja jälkifossiiliseen aikaan. Tällä kertaa kului reilut 30 vuotta, ennen kuin politiikka ja yhteiskuntien perusrakenteet asettuivat kunnolla uuteen asentoon.

Nuo muutokset olivat lopulta kuitenkin asioita, joista jo 2000-luvun alussa keskusteltiin: systemaattisempaa ja syvempää valtioiden välistä yhteistyötä; yritysten ja julkisten organisaatioiden uudenlaisia johtamisen ja organisoitumisen malleja; taloudellisia ohjauskeinoja; valtioiden systemaattista panostusta tieteeseen, koulutukseen ja innovaatioihin sekä ihmisten kokemuksia ja kohtaamisten uudenlaisten ihmisten, teknologioiden ja muiden ilmiöiden kanssa. Sukupolvet vallankahvoissa vaihtuvat ja uusille sukupolville uudet ratkaisut ovat konkreettisempia ja niiden asema keskeisempi kuin heidän edeltäjilleen.

Kasvanut maahanmuutto vahvistaa alkuvaiheessa ennen kaikkea Helsingin metropolialuetta⁴ ja kolmea muuta suurinta kaupunkiseutua, joiden jo ennestään monipuolinen työpaikkatarjonta, kysyntä palvelu- ja rakennusalan työvoimasta sekä aiempien maahanmuuttajaryhmien ympärille syntyneet yhteisöt vetävät uusia tulijoita puoleensa. Vähitellen Suomen jälleen kasvava väestö alkaa näkyä myös maakuntakeskuksissa, kun sekä kantäväestöä että uudempia tulijoita alkaa muuttaa edullisemmän asumisen perässä pienempiin kaupunkeihin. Näin työvoimatarjonta kasvaa, syntyy uusia yrityksiä ja yhä useampi olemassa oleva yritys laajentaa toimintaansa eri puolille Suomea. Tämä tasapainottaa 2010- ja 2020-lukujen äärimmäisten pienten ikäluokkien synnyttämää lovea väestöpyramidissa ja mahdollistaa keskisuurten kaupunkiseutujen elinvoimaisuuden ja palvelurakenteen säilymisen.

Uuden eurooppalaisen globaalin agendan aiempaa parempi kommunikointi on auttanut suomalaisia (ja muita eurooppalaisia) oivaltamaan globaalin aikakauden ja sen digitaalisuuden ja uuden luontosuhteen (eli ilmasto- ja elonkirjokysymysten) ympärille rakentuneen talouden perusjuonen. Taloudellinen kehitys suosii monia ja erityisesti nuorempia ikäluokkia. Yhä useam-

4 Sisäministeriö (2021). Maahanmuuton tilannekatsaus: Suomen väestö monimuotoistuu - vaihtelua on alueittain.

5 Kelly, K., Merry, J., & Gonzalez, M. (2018). Trust, Collaboration and Well-Being: Lessons Learned from Finland.

Globalististen ja nationalististen ideologioiden välillä vallitsee edelleen vahva jännite, mutta tämä asetelma ei ole yhtä korostunut kuin aiempina vuosikymmeninä. Osin tilaa on ottanut uudenlainen, vähitellen kehittyvä vasemmisto-oikeisto-asetelma, johon syntyy palasia kysymys kerrallaan:⁶ Pitäisikö elonkirjon säilyminen hoitaa markkinamekanismilla vai valtioiden perustamilla suojelualueilla? Kenen kuuluu maksaa siirtymästä päästöttömiin ratkaisuihin maataloudessa, metsätaloudessa ja raskaassa teollisuudessa: valtion, kuluttajien vai omistajien? Voiko ihmisten käyttäytymistä kuvaavaa dataa omistaa? Miten ja kenen tulisi säädellä alustoja, jotka korvaavat avoimia markkinoita ja kumuloivat keräämänsä datan kautta poikkeuksellista valtaa? Mikä on valtion suhde lohkoketjuteknologioiden kautta syntyviin sopimuksiin, omistuksiin ja valuuttoihin? Miten valtioiden pitäisi suojata ihmisten yksityisyyttä ja henkilökohtaista identiteettiä digitaalisissa ympäristöissä? Kuinka verottaa energian tuotantoa ja kulutusta rajattoman, hajautetun energiantuotannon olosuhteissa?

Ideologinen kenttä siis kuplii ja kehittyy. Puolueet hakevat aktiivisesti positioita uusiin kysymyksiin, tuovat mukaan rohkeasti asiantuntijoita ja kokeilevat uusia dialogisia menetelmiä. Samalla jalostuu ymmärrys siitä, miten ideologian ja empiirisen todellisuuden yhteys rakentuu. Pelkkä ylätasen keskustelu uusista ilmiöistä ei riitä, vaan rinnalle tarvitaan myös jatkuvaa tulkkausta arjen tilanteisiin. Ennen kaikkea tarvitaan poliittisten ratkaisujen yksityiskohtaisempaa ja jatkuvaa hiomista, jotta eri ihmisryhmät kokisivat näkökulmansa tulevan huomioituksi ja toisaalta uudet teknologiset ratkaisut mahdollistuisivat. Tätä tarkoitusta palvelevat myös laajasti hyödynnetyt kansalaisraadit, joista on 2030-luvulla tullut pysyvä osa päätöksentekoa ja politiikkauudistusten valmistelua sekä kansallisella että paikallisella tasolla. Kyse ei ole kuitenkaan pelkästä neuvonannosta poliitikoille. Iso osa julkishallintoa ja politiikkaa on mietitty uudestaan niin, että eri kansalaisryhmien ja asiantuntijoiden kanssa käydään oikeantasosta keskustelua kussakin vaiheessa asioiden valmistelua. Lopulta osa päätöksien yksityiskohdista on delegoitu kansalaisraatien päätettäväksi.

Puolueet hakevat aktiivisesti positioita uusiin kysymyksiin, tuovat mukaan rohkeasti asiantuntijoita ja kokeilevat uusia dialogisia menetelmiä. Samalla jalostuu ymmärrys siitä, miten ideologian ja empiirisen todellisuuden yhteys rakentuu.

Edelleen näennäisen yhtenäinen Suomi -skenaario

Kokemus talouden ja yhteiskunnan muutoksista koetaan yhä eritahtisemmin. Kuilu Helsingin metropolialueen ja muun Suomen välillä on edelleen kasvanut. Suomalaisen politiikan ja hyvinvointimallin perinteet ylläpitävät kuvaa edelleen yhtenäisestä Suomesta. Näillä eväin eli pistemäisillä poliittisilla interventioilla ihmiset eri puolilla Suomea pysyvät varsin tyytyväisinä, vaikkei merkittävimpien ongelmien syihin kyetä puuttumaan. Talous on jakautunut entistä selkeämmin eri kerroksiin, kun laajeneva globaali datatalous on irtaantunut yhä vahvemmin paikallisista elinkeinoista ja työpaikoista. Nuorempien ikäluokkien tyytymättömyys kasvaa, koska uskottavat globaalit ratkaisut ilmastonmuutoksen ja elonkirjon tuhoutumiseen tuntuvat edelleen saavuttamattomilta unelmilta.

Globaali talous	Pitkäaikainen matalan globaalien talouden kasvu, talouden painopiste on Euroopan ulkopuolella.
Teknologinen muutos	Digitalisaatio ja kiertotalous ovat luoneet suuren määrän uusia palvelu- ja asiantuntijatyöpaikkoja, automatisaatio on vähentänyt valmistavaa työtä.
Ideologinen kenttä	Pirstaloitunut, nationalismi pitää pintansa selkeimpänä ihmisiä kokoavana (silti vähemmistön) ideologiana.
Muuttoliike	Maan sisäinen muuttoliike on hidastunut, maahanmuutto on vähentynyt ja suuntautuu lähes yksinomaan Helsingin seudulle.
Poliittisen päätöksenteon rakenteet	Byrokraattinen EU-kasvattaa valtaa suhteessa jäsenmaihin.
Ilmastopolitiikka	Ohjaa julkista rahoitusta muttei merkittävää regulaatiota.
Demokratiaainnovaatiot	Demokratiaainnovaatioita hyödynnetään laajasti paikallisella ja kansallisella tasolla ja kansalaisraadeille delegoidaan suoraa valtaa.

⁶ Paloniemi, R. et al (2015). Public participation and environmental justice in biodiversity governance in Finland, Greece, Poland and the UK.

Suomalaiset kohtaavat maailman hyvin erilaisista näkövinkkeleistä 2040-luvun koittaessa: On Helsingin metropolialue sekä suurimpien yliopistokaupunkien keskusta-alueet, joissa asuu paljon hyvin koulutettua, työikäistä väestöä ja joihin on keskittynyt suuri enemmistö uudistuvasta ja kasvavasta yritystoiminnasta. Näiden alueiden väestö uudistuu, muuttajia tulee erityisesti Suomen ulkopuolelta. Näillä seuduilla ihmiset elävät uusia muotoja saavan digitalisaation ja kiertotalouden ympärille rakentuvan uuden innovaatio- ja kasvuvahvan pulssia. Suuressa osassa muuta maata nämä ilmiöt ja suurempien kaupunkien moninaisuus tuntuvat kaukaisilta. Pienempien kaupunkien ja maaseudun väestö on leimallisesti ikääntynyt, monet paikkakunnat pyörivät ennen kaikkea julkisten palvelujen ympärillä.

Globaali talous on ajautunut yhä selkeämmin uuteen vaiheeseen: digitaalinen kerros taloudesta on kasvanut ja erkaantunut osin omaksi kerrokseksi virtuaaliluottoineen ja virtuaalihyödykkeineen. Samalla on toteutunut ns. teknologinen deflaatio: digitaalisten palveluiden tehokas tuotantomalli on tuhonnut arvoa talouden muilta sektoreilta. Merkittävistä teknologisista edistysaskeleista huolimatta talouden kasvu on hidasta, varsinkin globaalissa pohjoisessa, jossa väestö ja materiaaliset tarpeet eivät enää merkittävästi kasva.

Tämän kaiken keskellä Suomen talous on uudistunut ja saanut uudenlaisia muotoja, Suomi on globaalin digitaalisen kiertotalouden voittaja, vaikka samalla perinteiset valmistava teollinen toiminta on jatkanut vuosikymmenten taantumistaan. Tämä ylläpitää suomalaisissa vahvaa ylpeyttä ja tietynlaista tyyneyttä: Suomea ja suomalaisia tuotteita arvostetaan ulkomailla, ja suomalainen hyvinvointimalli on maailman muuttuessa kuitenkin pystynyt ylläpitämään jokseenkin tasa-arvoista yhteiskuntaa.¹

Yllättävän moni rakenne ja instituutio on pysynyt Suomessa samana läpi vuosikymmenten, ainakin nimellisesti. Tarinaa Suomesta ja sen yhtenäisestä menestyksestä pidetään yhä yllä. Tätä tuetaan politiikalla, jossa melko eritahtisesti kulkevien Suomen eri osien kehitystä tasataan eri tavoin: julkisten palvelujen tasapuolinen saatavuus läheltä on edelleen tärkeä poliittinen teema, teihin ja muuhun julkiseen infrastruktuuriin panostetaan yhä voimakkaasti sielläkin, missä väestö vähenee ja korkeakoulu- ja innovaatiopolitiikalla yritetään edelleen

Yllättävän moni rakenne ja instituutio on pysynyt Suomessa samana läpi vuosikymmenten, ainakin nimellisesti. Tarinaa Suomesta ja sen yhtenäisestä menestyksestä pidetään yhä yllä.

luoda vahvoja osaamiskeskittyviä ja kasvua varsin pienillekin paikkakunnille. Monen mielestä tällaiset poliittiset päätökset syövät merkittävästi julkisia resursseja ja tekevät Suomesta taloudellisen alisuoriutujan. Toisaalta Suomella menee moneen muuhun maahan nähden edelleen hyvin, siksi ajatus yhtenäistä Suomesta ja siihen liittyvistä kalliista poliittisista kompromisseista tuntuvat monista pieneltä hinnalta maksettavaksi.

Näiden poliittisten päätösten takana ideologinen kenttä vaikuttaa vuonna 2040 pirstaleiselta ja erityisesti nuorempien ihmisten mielestä vaikealta hahmottaa. Eri- laisia ideologisia avauksia nousee globaalisti pintaan ja niistä käydään myös Suomessa monipuolista julkista keskustelua. Puoluepolitiikkaan nämä keskustelut ranta- tautuvat melko satunnaisesti. Yksittäiset poliitikot poimivat niistä yksittäisiä teemoja ja nämä uudet teemat vievät hetkittäin myös puolueita yllättäviin suuntiin. Puolueet ovat kuitenkin ideologisesti aiempaa mosaikkisempia eikä niiden sisällä käydä kovin pitkäjännteistä ja systemaattista ideologista keskustelua ja kehittämistyötä. Sinänsä puoluekenttä on pysynyt koko 2000-luvun melko samanlaisena, mutta yhä useampi pitää puolueita lähinnä vaaliorganisaatioina. Nationalismi ja nationalistiset liikkeet eri maissa ovat onnistuneet pitämään viestinsä kuitenkin selkeänä ja vetoavat selkeästi noin neljännekseen suomalaisista, muodostaen näin

1 Wass, H., et al (2021). Tulot tai ulos? Tulotason yhteys suomalaisten asenteisiin tulo- ja varallisuuserojen hyväksyttävyydestä ja sosiaalietuuksien järjestämisestä.

pysyvältä tuntuvan poliittisen voiman, joka myös sitoo yhteen eri puolueiden poliitikkoja ja tarjoaa pohjaa koalitiolle.

Edustuksellisen demokratian (eli puolueiden) etään- tyminen kansasta ja kansalaisyhteiskunnasta on ajanut valtionhallinnon, EU:n, järjestöt ja tutkijat etsimään uusia päätöksenteon ja poliittisen osallistumisen muotoja.² Ihmisten kanssakäyminen tapahtuu koko ajan enemmän digitaalisissa ympäristöissä, mikä on ohjannut kehitystyötä erityisesti digitaalisiin demokratiatyökaluihin. EU:n vahva panostus ilmastotoimiin on valta- virtaistanut kansalaispaneelit osana valtio- ja paikallistason päätöksentekoa tapana rakentaa legitimitettä ilmastotoimille.^{3,4} Suomessa nämä uudet osallistumisen muodot on osattu kytkeä verrattain taitavasti edustuksellisen demokratian kautta tehtävään päätöksentekoon. Ne ovat ylläpitäneet kokemusta koko kansan kuulemisesta ja auttaneet kohdentamaan politiikkatoimia. Näin maantieteellisesti epätasaista kehitystä on pyritty tasamaan tavoilla, jotka tyydyttävät kansalaisia. Tosin kriitikot väittävät, että kansalaisosallistumisen uudet muodot ohjaavat politiikkaa hyvin pintapuolisiin ratkaisuihin, jotka näin peittävät alleen vaikeammat kysymykset. Irvileuat kutsuvat tätä kehitystä siltarumpupolitiikan 2000-luvun uudeksi nousuksi.

Suomalainen hyvinvointimalli on siis tietyllä tavalla osoittanut voimansa: yhteiskunta pysyy kasassa, suurella enemmistöllä ihmisistä on hyvä luottamus henkilökohtaiseen, oman perheen sekä Suomen tulevaisuuteen. Pienemmällä paikkakunnilla onnistuminen mielletään Suomen ja hyvinvointivaltion kautta, kun taas Helsingissä ja muutamassa muussa yliopistokaupungissa osa ihmisistä ajattelee eurooppalaista projektia ja sen kykyä suunnata investointeja ja uudistaa taloutta kohti kiertotalouteen perustuvia elinkeinoja ja hiilineutraalia yhteiskuntaa.⁵

Tyytymättömyys kasvaa kuitenkin 2000-luvulla syntyneiden keskuudessa, mihin syynä on liian hidas eteneminen ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi: globaalilla tasolla päästöjä ei olla saatu vähennettyä riittävästi tahtia,

Tyytymättömyys kasvaa kuitenkin 2000-luvulla syntyneiden keskuudessa, mihin syynä on liian hidas eteneminen ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi: globaalilla tasolla päästöjä ei olla saatu vähennettyä riittävästi tahtia, koska vanhaa teknologiaa on yhä paljon käytössä.

koska vanhaa teknologiaa on yhä paljon käytössä, ja polttomoottoreille, hiilivoimaloille, korkeapäästöiselle betonille sekä synteettisille lannoitteille on edelleen isot markkinat kehittyvissä maissa. Tämä tietoisuus synnyttää jäytävää epäilyä demokratiaa ja yhteiskuntajärjestelmää kohtaan. Suomessa ja naapurimaissa käydään keskustelua pohjoismaisesta valheesta, fossiilitalouteen perustuvasta lintukodosta, joka paistattelee omassa hyveellisyydessään ja edistyksellisyydessään hyötyen samalla muualla maailmassa etenevästä tuhosta ja unohtaen tulevat sukupolvet. Tästä huolimatta moni näkee toivoa siinä, että saa olla itse kehittämässä uusia teknologisia ja kaupallisia ratkaisuja aikamme suuriin haasteisiin. Ehkä politiikkakin viimein seuraa perässä, kun teknologiset valmiudet hiilineutraalille maailmalle ovat olemassa noin vuonna 2070.

2 EU:lla on tämän tekstin kirjoittamishetkellä iso panostus deliberatiivisen demokratian ja kansalaisosallistumisen tukemiseen sekä healthy democracy -näkökulman kehittämiseen (ks. Conference on the future of europe, <https://future.europa.eu/?locale=en>)

3 Kuntze, L., & Fesenfeld, L. P. (2021). Citizen assemblies can enhance political feasibility of ambitious climate policies.

4 Wells, R., Howarth, C., & Brand-Correa, L. I. (2021). Are citizen juries and assemblies on climate change driving democratic climate policymaking? An exploration of two case studies in the United Kingdom.

5 Luo, C. M. (2021). The COVID-19 Crisis: The EU Recovery Fund and its Implications for European Integration—a Paradigm Shift.

Lopuksi

Onko näköpiirissä maltillista kasvua, onnistunut rakennemuutos, vai jatkuuko poliittinen käpertyminen? Kenellä - yksilöllä, valtioilla, ryhmillä - on valtaa vaikuttaa kehityskuluihin ja missä valtaa on tarjolla? Tulevaisuuteen kurottaminen on aina kiinni siinä, mitä nykyisyydestä tiedämme ja oletamme. Skenaariot perusrineen ja vaihtoehtoinen toivottavasti herättävät ajatuksia siitä, miten politiikka ja valitut interventiot voivat vaikuttaa kehityskuluihin - vaikka vaikutus onkin aina ehdollista useiden muuttujien suhteen.

Demokratialla, siis sen sisältämällä instituutioilla, prosesseilla ja toimijoilla, ei tietenkään ole yhtä tulevaisuutta, vaan paikallisia ilmentymiä, globaaleja, alueellisia ja kansallisia tulkintoja sekä loputtomasti aineistoa tutkimukselle. Kirjoitushetkellä planetaaristen rajojen kunnioittaminen on politiikan keskeisiä kysymyksiä tavalla, jota se ei koskaan aiemmin ole ollut. Digitaalisten teknologioiden hallinnassa pohditaan kysymyksiä esimerkiksi syrjimättömyyden, talousjärjestelmän ja turvallisuuden tuttujen teemojen alla, mutta uusiin asiansuhteisiin ja työkaluihin soveltaen. Lisäksi yhteiskunnan voittajia ja häviäjiä, näiden välisiä suhteita ja niiden poliittisia seurauksia on vaikeaa arvioida etukä-

teen. Jotain voi ja on syytäkin oppia matkan varrella, mutta muuttuvat rakenteet ja valtasuhteet tuovat mukanaan usein ennakoimattomia seurauksia. Ydinkysymyksiä siis tuskin ollaan siivoamassa pois agendalta, vaikka niiden merkitystä ja kantavuutta onkin pohdittava toisinaan uusissa asiayhteyksissä.

Riippumattoman tutkimustiedon merkitystä kysymysten esittämisessä, pinttyneiden käsitysten haastamisessa tai ratkaisujen etsimisessä tuskin voi korostaa liikaa. Sillä on myös tärkeä rooli yhteiskunnallisen ja poliittisen mielikuvituksen tukena ja tuottajana. Näiden skenaarioiden pyrkimyksenä on ollut nostaa tutkimustiedosta esiin teemoja tulevaan ja epävarmaan kurottaen, samalla kannustaen lukijaa pohtimaan uudenlaisia asetelmia ja hakeutuen mahdollisesti lukemaan muuta kirjallisuutta aiheesta.

Emme esitä skenaarioiden pohjalta toimenpidesuosituksia. Se olisi sikäli perusteetonta, että mahdollisia skenaarioita voisi muotoilla lukemattoman määrän. Sen sijaan kehotamme lukijaa vielä alleviivaamaan kustakin skenaariosta sekä toivottavia että ehdottomasti vältettäviä kehityskulkuja ja pohtimaan, millä toimin niiden toteutumista ja toteutumatta jäämistä voisi nyt ja lähitulevaisuudessa edistää.

Kirjallisuus

Raportissa hyödynnetyt BIBU-julkaisut

Aitamurto, T., & Vento, I. (2021) Ilmastolain uudistus : kansalaisosallistuminen, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja tiedonsaanti. *Kansalaisuuden kuilut ja kuplat*, 5/2021

Allern, S., Blach-Ørsten, M., Kantola, A., & Pollack, E. (2021). Development trends and challenges in Nordic political journalism. In E. Skogerbø, Ø. Ihlen, N. N. Kristensen, & L. Nord (Eds.), *Power, Communication, and Politics in the Nordic Countries* (pp. 135-154). NORDICOM, Göteborg University.

Chen, T. H. Y., Salloum, A., Gronow, A., Ylä-Anttila, T., & Kivelä, M. (2021). Polarization of climate politics results from partisan sorting: Evidence from Finnish Twitter-sphere. *Global Environmental Change*, 71

Fornaro, P. (2021). Onko suomalainen politiikka polarisoitunut? *Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA*

Fornaro, P., & Kaihovaara, A. (2020). Microdynamics, granularity and populism: The Finnish case. *European Journal of Political Economy*, 65, 101926.

Haapajärvi, L., Juvenius, J., & Junnilainen, L. (2021). Hyvä naapuri, hyvä suomalainen - Erontekojen ja kuulumisen käytännöt Helsingin monietnisillä asuinalueilla. *Sociologia*, 57(4)

Hiilamo, H. (2021). Itsepäisyys ja auktoriteetti: Tutkimukseen perustuva päätöksenteko sote-uudistuksessa. *Kansalaisuuden Kuilut ja Kuplat*, 6/2021

Im, Z., Kantola, A., Kauppinen, T., Wass, H. (2020). Neljän kuplan kansa : miten suomalaiset äänestävät? *Kansalaisuuden kuilut ja kuplat*. 5/2019.

Im, Z. (2021). Uhatut Duunarit: Miten automaation uhka muuttaa äänestämistä? [Policy brief; ks. myös *Status*

decline and welfare competition worries from an automating world of work : the implications of automation risk on support for benefit conditionality policies and party choice, Väitöskirja, Helsingin Yliopisto]

Jousilahti, J. (2020). Kokeillen kohti parempaa demokratiaa - opas demokratiakokeiluihin. *Kansalaisuuden Kuilut ja Kuplat*, 2/2021

Kantola, A. (2020). Gloomy at the top: How the wealthiest 0.1% feel about the rest. *Sociology*, 54(5)

Kantola, A., Saikkonen, P., Vesa, J., Wass, H., & Ahva, T. D. (2020). Kansalaiset koronakriisin kourissa: Mitä poliittisia toimia kannatetaan? *Kansalaisuuden kuilut ja kuplat*. 3/2020.

Kantola, A. & Harju, A. A. (2022). Älä jää yksin häirinnän kanssa - viisi askelta vihapuheen taklaajille. *Kansalaisuuden Kuilut ja Kuplat*, 1/2022

Kantola, A., Wass, H., Lahtinen, H., Peltoniemi, J. & Heikkilä, T. (2019): *Vaalinaavigaattori. Katso mistä löytyy eniten käyttämättömiä ääniä*. https://bibu.fi/wp/wp-content/uploads/2019/03/Bibu-Policy-Brief_lowres.pdf

Mannevuori, M. (2020): Onko politiikka liian kuluttava intohimotyö? *Kansalaisuuden kuilut ja kuplat*, 2/2020.

Saikkonen, P., Kauppinen, T., & Wass, H. (2020). Sotupuntari: Suuntia sosiaaliturvan uudistukseen. *Kansalaisuuden kuilut ja kuplat*, 4/2020.

Wass, H., Ahva, T. D., Kantola, A., Saikkonen, P., Vesa, J., & Ylä-Anttila, T. (2021). Päättäjät Poliitiikan pyörteissä: Näkemyksiä ilmastopolitiikasta, demokratiasta, ja päätöksentekoon vaikuttamisesta. *Kansalaisuuden Kuilut ja Kuplat*. 7/2021

Wass, H., Weckroth, M., Kantola, A., Kuusela, H., & Kemppainen, T. (2021). Tulot tai ulos? Tulotason yhteys suomalaisten asenteisiin tulo- ja varallisuuserojen hyväksyttävyydestä ja sosiaalietuuksien järjestämisestä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 86(3), 1-13

Muu kirjallisuus

Aitamurto, T. (2012). Crowdsourcing for democracy: A new era in policy-making. *Publications of the Committee for the Future, Parliament of Finland*, 1.

Barma, N. et al (2009). A world without the West? Empirical patterns and theoretical implications. *Chinese journal of international politics*, 2(4)

Bell, D. (1973). *The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting*. New York: Basic Books.

Bridle, J. (2018). *New dark age: Technology and the end of the future*. Verso Books.

Calel, R., & Dechezleprêtre, A. (2016). Environmental policy and directed technological change: evidence from the European carbon market. *Review of economics and statistics*, 98(1), 173-191.

Cantell, T. et al (2019). Helsinki's present state and development 2019. *City of Helsinki, Executive Office, Urban Research and Statistics*.

Christensen, H. S., Karjalainen, M., & Nurminen, L. (2015). Does crowdsourcing legislation increase political legitimacy? The case of Avoin Ministeriö in Finland. *Policy & Internet*, 7(1), 25-45.

Christensen, H. S., Jäske, M., Setälä, M., & Laitinen, E. (2016). Demokraattiset innovaatiot Suomessa–Käyttö ja vaikutukset paikallisella ja valtakunnallisella tasolla. *Valtioneuvoston Kanslia*, 56/2016

Christensen, H. S., Jäske, M., Setälä, M., & Laitinen, E. (2017). The Finnish Citizens' Initiative: Towards Inclusive Agenda-setting?. *Scandinavian Political Studies*, 40(4), 411-433. Collin, J. et al (2015). Finland - The Silicon Valley of Industrial Internet. *Valtioneuvoston Kanslia*.

Dunn, J. (2006). *Setting the People Free: The Story of Democracy*. Atlantic Books

Fagerberg, J., Laestadius, S., & Martin, B. R. (2016). The triple challenge for Europe: the economy, climate change, and governance. *Challenge*, 59(3), 178-204.

George, G., Merrill, R. K., & Schillebeeckx, S. J. (2021). Digital sustainability and entrepreneurship: How digital innovations are helping tackle climate change and sustainable development. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 45(5)

Hiilamo, Heikki (2021) Tutkimukseen perustuvan asiantuntijatiedon käyttö päätöksenteossa: esimerkkinä sote-uudistus. *Hallinnon tutkimus* 40(2): 111 - 128. <https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/110879>

Holopainen, M., & Nordström, L. (2020). Suomeen tarvitaan kattava lobbausrekisteri. *Verde*.

Huttunen, J., & Albrecht, E. (2021). The framing of environmental citizenship and youth participation in the Fridays for Future Movement in Finland. *Fennia*, 199(1).

Isotalo, V. et al (2020): Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosiirtymät 2003–2019, julkaisussa Borg, S. et al (toim.): *Politiikan Ilmastomuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Oikeusministeriön julkaisuja 2020:5, 288-307 (s. 291) https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162429/OM_2020_05_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Junnilainen, L. (2021). Sosiaaliturvajärjestelmä ei tue kulttuurialan itsensäyöllistäjiä. *Yhteiskuntapolitiikka*.

Kantola, A. & Harju, A. A. (2021). 'Tackling the emotional toll together: How journalists address harassment with connective practices', *Journalism*, 2021.

Kekkonen, A., ja Ylä-Anttila, T. (2021): Affective blocks: Understanding affective polarisation in multi-party systems. *Electoral Studies*, 72.

Kelly, K., Merry, J., & Gonzalez, M. (2018). Trust, Collaboration and Well-Being: Lessons Learned from Finland. *SRATE Journal*, 27(2), 34-39.

Kiviniemi, M. & Kurjenoja, J. (2021). Digioستaminen kasvoi Suomessa yli viidenneksellä – kotimainen verkkokauppa valtasi markkinoita. *Kauppa Liitto*. Online. Löydettävissä: <https://kauppa.fi/uutishuone/2021/03/18/digioستaminen-kasvoi-suomessa-yli-viidenneksella-kotimainen-verkkokauppa-valtasi-markkinoita/>

Komp-Leukkunen, K., & Rantanen, V. (2021). A Case of Intergenerational Conflict: The 2015 Finnish Citizens' Initiative on Pension Indexation. *Journal of Aging & Social Policy*.

Kotavaara, N., Kotavaara, O., Rusanen, J., & Muilu, T. (2018). University graduate migration in Finland. *Geoforum*, 96, 97-107.

Koste O-W., Neuvonen, A., Nyssölä, M., Schmid-Thomé, K., Suhonen, T., Villanen, J. (2022). *Metropoli 2030. Viisi skenaarioita Helsingin seudulle*. Demos Helsinki ja Labore.

Kuntze, L., & Fesenfeld, L. P. (2021). Citizen assemblies can enhance political feasibility of ambitious climate policies. Available at SSRN 3918532.

Lavrinenko, O., Ignatjeva, S., Ohotina, A., Rybalkin, O., & Lazdans, D. (2019). The role of green economy in sustainable development (case study: the EU states). *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 6(3), 1113.

Luo, C. M. (2021). The COVID-19 Crisis: The EU Recovery Fund and its Implications for European Integration—a Paradigm Shift. *European Review*, 1-19.

Mair, P. (2013). *Ruling the void: The hollowing of Western democracy*. Verso Books.

Marešová, P., Mohelská, H., & Kuča, K. (2015). Economics aspects of ageing population. *Procedia economics and finance*, 23, 534-538.

MDI (2021). Väestöennuste 2040. Online. Löydettävissä: <https://www.mdi.fi/ennuste2040/>

Mäenpää, P. & Faehnle, M. (2016). *Neljäs sektori — Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Helsinki: Vastapaino

Mulgan, G. (2020). Impossible and inevitable: the twisting road to global governance. <https://www.geoffmulgan.com/post/impossible-and-inevitable-the-twisting-road-to-global-governance>

Nemčok, M., & Wass, H. (2021): Generations and Political Engagement. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.

Nordea (2021). Nordea Economic Outlook. *Nordea*, 3/2021. Online. Löydettävissä: <https://www.nordea.com/en/press/2021-09-01/nordea-economic-outlook-a-new-phase>

Ojanen, T., & Salminen, J. (2019). Finland: European Integration and International Human Rights Treaties as Sources of Domestic Constitutional Change and Dynamism. *National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law*, 359.

Olkkonen, V. et al (2021). Effectiveness of building stock sustainability measures in a low-carbon energy system: A scenario analysis for Finland until 2050. *Energy*, 235

Paloniemi, R., Apostolopoulou, E., Cent, J., Bormpoudakis, D., Scott, A., Grodzińska-Jurczak, M., ... & Pantis, J. D. (2015). Public participation and environmental justice in biodiversity governance in Finland, Greece, Poland and the UK. *Environmental Policy and Governance*, 25(5), 330-342.

Rittel, H. W., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy sciences*, 4(2), 155-169.

Parsama, L. (2021). Kansainväliset asiat. *Kuntaliitto*. Online. Löydettävissä: <https://www.kuntaliitto.fi/laki-ja-hallinto/eu-ja-kansainvalisyys/kansainvaliset-asiat>

Ruuskanen et. al (2020): *Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa*. Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminnan julkaisuja. <https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-918-9>

Saikkonen, P. & Ylikännö, M. (2020). Is There Room for Targeting within Universalism? Finnish Social Assistance Recipients as Social Citizens. *Social Inclusion*, 8(1)

Sisäministeriö (2021). Maahanmuuton tilannekatsaus: Suomen väestö monimuotoistuu – vaihtelua on alueittain. *Valtioneuvosto*, 1/2021.

Touraine, A. (1971). *The post-industrial society: Tomorrow's social history: classes, conflicts and culture in the programmed society*. New York: Random House.

Uudenmaan liitto (2021). UUSIMAA 2050 Kolme skenaariota tulevaisuuteen. *Uudenmaan liitto*. Online. Löydettävissä: https://www.uudenmaanliitto.fi/files/25444/Uusi-maa_2050_-_Kolme_skenaariota_tulevaisuuteen.pdf

Uysal, M. S., & Akfirat, S. A. (2021). The social identity perspective of social media leadership in collective action participation. *Journal of Community & Applied Social Psychology*.

Valtiovarainministeriön kansantalousosasto (2021). ”Taloudellinen Katsaus - Syksy 2021”. *Valtiovarainministeriö*, 2021:51

Valtonen, M. (2021). Kauppakamarikysely: Lähes 75 prosenttia yrityksistä kärsii työvoimapulasta – Rajoittaa merkittävästi yritysten kasvua ja liiketoimintaa. *Keskus-Kauppakamari*. Online, Löydettävissä: <https://kauppakamari.fi/tiedote/kauppakamarikysely-lahes-75-prosenttia-yrityksista-karsii-tyovoimapulasta-rajoittaa-merkittavasti-yritysten-kasvua-ja-liiketoimintaa/>

Vartiainen, P., & Raisio, H. (2020). Johtaminen kompleksisessa maailmassa – viisautta pirullisten ongelmien kohtaamiseen. *Helsinki: Gaudeamus*.

Watanabe, C., Tou, Y., & Neittaanmäki, P. (2018). A new paradox of the digital economy-Structural sources of the limitation of GDP statistics. *Technology in Society*, 55, 9-23.

Wells, R., Howarth, C., & Brand-Correa, L. I. (2021). Are citizen juries and assemblies on climate change driving democratic climate policymaking? An exploration of two case studies in the United Kingdom.

YLE News (2021). Chamber of commerce survey reveals Finland’s ”alarming” skilled-labour shortage. *YLE*. Online. Löydettävissä: <https://yle.fi/news/3-12082626>

Zhan, J. X. (2021). GVC transformation and a new investment landscape in the 2020s: Driving forces, directions, and a forward-looking research and policy agenda. *Journal of International Business Policy*, 4(2), 206-220.

